

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**SOLOVECKÉ OSTROVY A POLITIČTÍ VĚZNI
/S PŘIHLÉDNUTÍM K RUSKÝM TRADICÍM/**

Autor práce: Pavel Novák

Studijní odbor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Korostenski, CSc.

Katedra: Katedra aplikované jazykovědy

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Korostenskému, CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 HISTORICKÝ EXKURZ	8
2 GULAG	10
3 HISTORIE GULAGŮ - PŘECHOD.....	12
4 VLADIMÍR ILJIČ LENIN A JEHO NÁZORY NA SYSTÉM PŘEVÝCHOVY	16
5 FELIX-DZERŽINSKIJ REVOLUCIONÁŘ A ZAKLADATEL „ČEKY“	17
6 SOLOVECKÉ OSTROVY.....	20
7 NAFTALIJ ARONVIČ FRENKEL - ORGANIZÁTOR PRÁCE V GULAZÍCH.....	22
8 MAXIM GORKIJ, BÁSNÍK A REVOLUCIONÁŘ.....	24
9 JOSIF VISARIJONVIČ STALIN - BANDITA A REVOLUCIONÁŘ	26
10 RASOVÁ HODNOTA	33
11 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	34
12 KONEC VÁLKY, BILANCOVÁNÍ A NOVÉ NADĚJE	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM ZKRATEK	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	52
ABSTRAKT.....	56

ÚVOD

Úvodní část týkající se části dějin Ruska, současně podhaluje problematiku vězenství před revolucí a po ní, kdy se zcela určitě jednalo o státem organizovaný zločin zahrnující mnohotvárný, vrstevnatý, obtížně uchopitelný a pochopitelný soubor jevů, který lze těžko výstižně popsat nebo definovat. Nejen pro množství různých úhlů pohledů a přístupů, ale především z důvodu, že dynamika vývoje tohoto fenoménu nemá téměř obdoby a není dost dobře možné jí obsáhnout.

Přiblížit historický vývoj a formy ruského vězenství, které je dodnes málo probádané, je úkolem pro další generace badatelů a historiků. Tato problematika trvá od začátku vězeňství jako takového, přes vlády carů až do dneška. Za dob hrůzovlád Lenina a Stalina však gradovala. Vítězné velmoci USA, Velká Británie a Francie po druhé světové válce neměly, a vlastně dodnes nemají, zájem publikovat dokumenty o těchto hrůzách, neboť Stalin je neohrožoval, nebombardoval jejich města a tak nevádí v takové míře jako vůdce německého národa Adolf Hitler. Představitel Třetí říše stejně jako celý režim přístupem k lidem a brutalitou sotva dosahoval rozměrů genocidy, kterou prováděl Stalin. Ale tím vším se zabývají historici a badatelé, kteří budou mít konečné slovo.

Pojďme ale na Dálný východ do pracovních táborů, kde pracovali i naši předkové v nelidských podmínkách. Za cenu ztráty zdraví, mnohdy i života, otrocky dřeli na megalomanských projektech tehdejších komunistických vládců Sovětského svazu. Nabízí se však i srovnání s jinými, stejně megalomanskými, stavbami států, s nimiž nás spojuje spolupráce a přátelství dnes. Ku příkladu stavba Panamského průplavu stála stejně životů jako stavba nejslavnějšího kanálu Sovětského Ruska, kanálu Bělomořského. Na začátku projektu a realizace staveb s pomocí vězňů stál vůdce světového proletariátu Lenin, který moc a její výkon předal Stalinovi. Represe proti nežádoucím skupinám společnosti byly organizovány a realizovány v podobě obrovského a rozsáhlého systému táborů – GULAGŮ. Ti, kteří byli zatčeni - zejména odpůrci kolektivizace a politického režimu - byli deportováni do těchto táborů zřizovaných především z ekonomických důvodů. Jednalo se přece o potřebnou a levnou pracovní sílu bez nároků a požadavků. Navíc se režim, v podmínkách nepředstavitelně drsných, snažil změnit politické myšlení vězňů. To byli ti šťastnější – avšak mnoho lidí bylo při zatýkání zastřeleno buďto cíleně, nebo jako vedlejší „produkt“ práce

policie. Jedním z vězňů byl i **Alexandr Solženicyn** (11.12.1918 - 3.8.2008), který po svém návratu zasvětil část svého života odhalování tohoto režimem řízeného zla.

Z vlastních zkušeností a studiem materiálů vznikla díla, jež jsou politickou obžalobou stalinismu a represí oné doby, a v nichž Sovětský svaz prezentuje jako sféru nekonečných koncentračních táborů. Alexandru Solženicynovi věnuji ve své práci samostatnou kapitolu.

Do okruhu autorů zabývajících se touto problematikou patří spisovatelka a novinářka **Anne Elizabeth Applebaum** (nar. 25.7.1964 ve Washingtonu), píšící mj. pro světový deník Daily Telegraph, Sunday Telegraph, The Independent, The Economist a další. Její první kniha vyšla pod názvem **Mezi Východem a Západem**. Tento cestopis získal v roce 1996 ocenění **Adolph Bentinck Prize** a její druhá kniha **Gulag: A History**, publikovaná v roce 2003 získala v následném roce **Pulitzerovu cenu**. Autorka v knize popisuje osudy lidí od zatčení, vyšetřování, soudní vazbu, transport, vlastní věznění až po pracovní nasazení. Spisovatelka věnovala zvláštní pozornost ženám, které se staly matkami a jako takové se snažily v těchto podmínkách udělat co nejvíce pro své děti. Mimo jiného věnuje pozornost i kriminalitě mezi mladistvými, vzpourám a pokusům o útěk. Ty se objevily převážně na konci druhé světové války a nakonec, po smrti Josifa Visarionoviče Stalina, vedly k reformě sovětského vězeňství.

Autorem, který se ve svém díle zabývá problémem zločinů na dětech je **Alexandr Nikolajevič Jakovlev** (1924 - 2005). Působil ve funkci předsedy prezidentské komise pro rehabilitace a nápravu nezákonností, kterých se dopouštěl sovětský režim od prvních dnů své existence. Studium sovětských archivů jej stále více a více přesvědčovalo o zločineckém režimu, který je nutno všemi dostupnými prostředky demaskovat. Jakovlev byl uznávaným politikem a vědcem.¹

Státem organizované zločiny proti lidskosti spolu s koncentračními tábory shrnuje ve své názvoslovné a místopisné knize **Vladimír Bystrov**. Jeho kniha **Průvodce říší zla** je dílo o konstrukci chodu sítí nepřehledných mechanismů, které sloužily nejen zájmům komunistického režimu, ale i zájmům vlastním. Rozlišuje zde chápání Gulagu jako druhové označení pro již zmiňovaný koncentrační tábor. Tyto byly rozesety po Rusku, Bělorusku, Ukrajině a po druhé světové válce i v těch zemích, které

¹Alexandr Nikolajevič Jakovlev (1924-2005) - tajemník ÚV KSSS do 1991, člen Akademie věd SSSR, člen Ruské akademie věd. Jakovlev byl natolik uznávaným politikem, že mu Gorbačov, Jelcin i Putin povolili vstup do všech nejtajnějších archivů SSSR. Řídil i nevládní nadaci v mezinárodním fondu DEMOKRACIE.

spadaly do sféry zájmů Sovětského svazu, a kde se sovětský vzor uplatňoval. K nám se přenesl s těžbou uranu, kdy pracovní tábory spadaly pod MNO a sovětští poradci zde měli nezastupitelnou roli. Autor v Průvodci říší zla obsažně popisuje více než 2100 abecedně řazených hesel, obsahujících fakta o všech oficiálních ústředně řízených sovětských koncentračních táborech a dnes již nezjistitelných nižších represivních zařízeních. Toto základní dílo přináší nejaktuálnější souhrn informací o jedné z nejtemnějších stránek novodobých dějin Sovětského svazu. V Rusku se neustále mění možnosti a přístupy k archivům. Průvodce říší zla představuje svět jako systémovou součást budování a fungování komunistického režimu, cílevědomě využívajícího nedostatečnost civilizačních a humanistických tradic v národních společnostech, tvořících SSSR a bezohledně nakládajících s osudy a životy svých občanů. Ale vrátím se krátce k přenesení základních, později i nosných prvků sovětského vězeňství do našich věznic. Jak je zde již popsáno, začalo to kontrolou nad těžbou uranu na našem území, kde se začaly uplatňovat některé prvky, přivezené mimoděk Sověty k nám spolu se směrnici nařizujícími co se má dělat a jak.

Jedním z takových nesmyslných nařízení byla i eskorta vězňů na pracoviště a zpět. Vězni se seřadili do čtyřřadů a nastoupili těsně k sobě a takto nahuštěný útvar byl omotán lanem a lano dozorcí zamkli. Byl dán povel k pochodu a kdyby někdo opustil tento pochodující útvar a dostal se za lano, byl zastřelen. Dalším prvkem, používaným v našem vězeňství, byla pořadová a pochodová cvičení - tedy to, co bylo zavedeno za druhé světové války v Sovětském svazu, kdy se vězni připravovali na nasazení ve válce. Protože bylo tajné, kdo bude vybrán a nasazen na frontu, připravoval se a pochodů zúčastňoval celý tábor.

1 HISTORICKÝ EXKURZ

V roce 1613 byl zvolen hlavou státu **Michal I. Romanov**. V této době skončila krize z doby vlády **Borise Godunova**. Dynastie Romanovců následně vládla Rusku až do roku 1917. V sedmnáctém století získalo Rusko většinu Sibíře. Koncem tohoto století se stal ruským carem **Petr I. Veliký**, známý svými odvážnými reformami a modernizací státu. Za vlády cara Petra Velikého dosáhlo Rusko dalších územních zisků. Krom toho, že provedl rozsáhlé hospodářské a vojenské reformy se car Petr Veliký vydal v roce 1697 po Evropě, aby se seznámil s technickým pokrokem, kontaktoval se s vojenskými a politickými osobnostmi té doby, s vědci a techniky, které pozval do Ruska, aby se podíleli na celkové modernizaci země. Po svém návratu domů potlačil „povstání střelců“, v roce 1700 podepsal s Osmanskou říší smlouvu, díky níž Rusko získalo důležitý přístav Azov a když téhož roku začala válka o Pobaltí, které se říkalo „válka severní“, otevřela se cesta k získání nových území. Touto válkou získal oblast v ústí řeky Něvy, místo vhodné pro založení nového města, vzhledně Sankt Peterburgu, který se v roce 1712 stal ruským hlavním městem. V bitvě u Poltavy v roce 1709 zvítězil nad švédskými vojsky a cestu k pobaltským státům měl otevřenou. Livonsko, Estonsko, Karélie, Ingrie, část Vyborgu připadly k Rusku. Další politická a vojenská angažmá byla pro cara Petra na Kavkaze, kde do té doby vládli Turci. Petr Veliký se velkou měrou zasloužil o sociální reformu, jeho snahou byla celková modernizace země, zavádění manufaktur, rozvoj školství a vědy. Za jeho éry byla vytvořena silná armáda a vzniklo ruské loďstvo. V roce 1721 přijal Petr titul Imperiátora a stát se názvem změnil na Ruské impérium. To byly výsledky konfliktů trvajících 21 let. První informace o Soloveckých ostrovech v souvislosti s vězeňstvím je zaznamenána již kolem roku 1750. Jedná se o skupinu ostrovů u Oněžské zátoky v Bílém moři na severu evropské části Ruska, jímž dominuje Velký Solovecký ostrov. Za zmínku stojí však i další z ostrovů, jako Velký Zajacký ostrov, Malý Zajacký ostrov, Popův ostrov a další. Vláda **Kateřiny II. Veliké** (1762 - 1796) přinesla další reformy, počátek rozvoje věd, stavby obrovských paláců, územní zisky a také zisk postupně rozdělovaného Polska. V důsledku rusko-švédské války bylo roku 1809 k Rusku připojeno i Finsko.

V roce 1812 vpadl do země Napoleon Bonaparte. Tažení bylo zakončeno okupací Moskvy, ale skončilo porážkou. Poláci, kteří doufali v osvobození, se naopak museli podrobit Rusku.

Po dalších územních ziscích (Gruzie, Ázerbajdžán, Dálný východ) oslabila zemi Krymská válka 1853 - 1856. Všechny tyto konflikty vyžadovaly „umístit“ zajaté a zběhnuté vojáky a další osoby, neboť každý další válečný konflikt sebou přináší i nárůst obecné kriminality, obrovské utrpení války a hladu. Polsko se třikrát dělilo, Rusko posouvalo hranice svého území. Zajaté vojáky bylo nutné držet i kvůli výměně a v neposlední řadě, jako levnou pracovní sílu. Umístit tyto lidi v odlehlé části Ruska bylo ideální, neboť tvrdé přírodní podmínky zajišťovaly to, že většina nepomýšlela na útěk. Když se někdo přece jenom odhodlal, umrzl, byl chycen na základě udání místních obyvatel nebo byl zastřelen v okolí. Jen málokomu se podařilo nalodit a odplout do Finska. Přišla Velká revoluce a s ní mírný útlum. Zdálo se, že Leninův režim ani nebude mít velký zájem o tento druh perzekuce. Bylo to opravdu jen zdánlivé, protože jakmile Lenin zjistil, že revoluce neoslovila obyvatele Ruska dostatečně a prvopočáteční všeobecné nadšení ze státního převratu začalo mizet, označili a potrestali bolševici každého, kdo nesouhlasil s jejich revolucí nebo jim bránil v prosazování jejich představ o provádění výkonu moci v Rusku.

A tak začaly vznikat dějiny obrovské sítě pracovních táborů, které byly roztroušené křížem krážem po celém Sovětském svazu, od ostrovů v Bílém moři až k břehům Černého moře, od polárního kruhu k pláním Střední Asie, od Murmanska a Vorkuty po Kazachstán, od centra Moskvy k Leningradu. Revoluci se nedařilo tak, jak hlavní vůdci předpokládali a proto přišla represe.

2 GULAG

Po roce 1921 se začal tvrdě uplatňovat represivní systém vůči „nespolehlivým živlům“. Tyto byly uvězněny v čtyřiaosmdesáti táborech, určených hlavně k nápravě „nepřátel lidu“. Řada aristokratů, kupců a dalších lidí označených za potencionální odpůrce režimu byla uvězněna. V následujících letech pak získala státní „mašinérie“ nový rozměr a vše se rozběhlo naplno. Od roku 1929, kdy Stalin zavelel k urychlení industrializace Sovětského svazu a k dobývání surovin na dalekém severu, stoupla potřeba pracovní síly. Tato byla v přímém rozporu s chutí sovětského lidu do práce. Řešením bylo zavedení institutu nucených prací. V témže roce také začal přecházet sovětský trestní systém pod správu sovětské tajné policie, hlavního dodavatele pracovní síly, která si pomalu vynutila kontrolu nad všemi tábory a vězeními v zemi spadajícími do resortu. Vězni pracovali skoro v každém odvětví. V dřevorubectví, hornictví, na stavbách, v továrnách, v zemědělství, ale i například při stavbě letadel, o čemž nejlépe vypovídá životopis A. N. Tupoleva².

Andrej Nikolajevič Tupolev (1888 - 1972), jeden z nejlepších leteckých konstruktérů v Sovětském svazu, ale i ve světě, prošel několika sovětskými vězeními. Ostatní netalentovaní věznění žili fakticky v jakési zemi uvnitř země, ale v odlišné civilizaci. Gulag měl vlastní zákony, vlastní zvyky, vlastní morálku a dokonce vlastní slang. Na jeho půdě vznikala vlastní literatura, vlastní zločiny a vlastní hrdinové a touto zvláštností byli poznamenáni všichni, kdo jím prošli, ať to byli vězni nebo dozorcí. Ještě

² Za svůj život navrhl více než 100 typů letadel a s těmito následně získal kolem osmdesáti světových rekordů. Andrej byl šestý ze sedmi dětí. Studoval na gymnáziu, v roce 1909 začal studovat aerodynamiku, podílel se na výstavbě prvního aerodynamického tunelu, 1911 byl pro revoluční činnost zatčen a uvězněn. Propuštěn v roce 1914, po propuštění mu bylo dovoleno dostudovat (1918). Vyučuje základy aerodynamických výpočtů, pracuje v ústřední konstrukční kanceláři, nakonec je mu dovoleno založit kancelář vlastní. V roce 1937 byl znovu zatčen spolu s Vladimírem Petjakovem (konstruktér většiny bombardérů Sovětské armády) a na základě vykonstruovaného obvinění ze spiknutí "Ruské fašistické strany" byl umístěn do vězení NKVD v Bolševo nedaleko Moskvy. Toto zařízení bylo krátce nato přemístěno do Moskvy a začalo se mu říkat "Tupolevka" podle jeho předního vězně. V roce 1940 byl souzen a odsouzen na deset let. V roce 1944 byl propuštěn, aby mohl vést důležité obranné práce. Rehabilitován byl až v roce 1955, dva roky po Stalinově smrti. Vše proběhlo z podnětu odpůrce stalinismu Nikity Chruščova. Od roku 1953 byl akademikem Ruské akademie věd. Třikrát byl vyznamenán jako Hrdina socialistické práce, a to v roce 1945, 1957, 1972. V roce 1968 byl povýšen do hodnosti plukovník-generál. Byl čestným členem Královské britské letecké společnosti, Amerického institutu letectví a kosmonautiky. Po odstranění osobního ochránce a přítele Chruščova v roce 1964, především ale v důsledku fyzického stárnutí předává štafetu synovi. Vyvrcholením přátelství a spolupráce Tupolev - Chruščov je nadzvukové TU144, které bylo jedním z vlajkových letadel Tupolevovy konstrukční kanceláře. Většinu konstrukčních prací na tomto stroji už prováděl Tupolevův syn Alexej (1925-2001). Konstrukční řešení předkládaná Tupolevovou kanceláří nebyly schopné obstát v nastupujícím světovém trendu velkoprostorových letadel pro stovky pasažérů a nízkonákladových letů představovaných v SSSR Iljušinem a jeho konstrukční kanceláří, který navíc těžil ze své obliby u L. I. Brežněva.

léta po propuštění obyvatelé Gulagu často dokázali jiné bývalé obyvatele poznat na ulici prostým „pohledem do očí“. Taková setkání byla častá, protože tábory měly velkou fluktuaci. Přestože se pořád zatýkalo, také se propouštělo. Věznění se dostávali na svobodu, skončil jim trest nebo byli posláni do armády, skončili jako invalidi nebo byli povýšeni na dozorce, ženy byly propouštěny staly-li se matkami. Celkový počet vězňů v táborech se pohyboval kolem dvou milionů.

3 HISTORIE GULAGŮ - PŘECHOD

Hlavní správa táborů zahrnovala: evidenci osob, evidenční karty byly čtyřdílné.

První stranu tvořily osobní údaje perzekuované osoby, následovala kategorie osoby, která patřila mezi vězněné, deportované, internované, odvečené a popravené. Jedním ze základních identifikačních prvků je „otčestvo“ tj. jméno po otci. Identifikační údaje obsahovaly i tituly. Dále to bylo pohlaví, národnost, pracovní zařazení v době zatčení.

Na druhé straně je údaj o zatčení - místo, kde k zatčení došlo a rozepsán důvod. Je podrobně popsán soudní proces, kde a kým byl dotyčný odsouzen a důvod odsouzení (např. vlastizrada, špionáž, diverzní a teroristická činnost, protisovětská agitace, ilegální přechod hranic, zrada vlasti, kulak aj.). Další kolonka obsahuje paragraf, za který je osoba vězněna, čas, který ve vězení bude a eventuálně byl.

Třetí strana evidenční karty obsahuje údaje o pohybu v táborech a ve vyhnanství.

Čtvrtá strana eviduje smrt, rehabilitaci. Údaje o rehabilitaci jsou s datem a s rozhodnutím, kdo, kde a kdy perzekuovaného rehabilitoval.

Tábory se dělily na tábory kárné, kriminální, politické, dětské a tranzitní. Gulag se stal vyjádřením celého sovětského represivního systému, kterému vězňové říkali: „mlýnek na maso“. Zatčení, vyšetřování, transport v dobytčích vagonech, nucené práce, rozpad rodin. Rozsudky smrti se vynášely svévolně. Jak napsal historik **Richard Pipes** „Lidé byli bezdůvodně stříleni a stejně svévolně i propouštěni“. Pipes, narozen v roce 1923 ve Varšavě, musel v roce 1939 s rodiči opustit rodné město a odstěhovat se do USA. Zde vystudoval vysokou školu a vstoupil do armády. Na Harvardu byl pak čtyřicet let profesorem ruských dějin a stal se poradcem prezidenta Regana pro Východní Evropu a Sovětský svaz. Jeho věta: „Stalin měl nejlepší Ústavu na světě“ je přinejmenším kontroverzní. Po roce 1917 se celospolečenský systém hodnot převrátil na hlavu. Celoživotní shromažďování bohatství a zkušeností se stalo handicapem, bylo prováděno „znárodnování“, při kterém docházelo k násilí i k vraždám, a ty se staly

a mnohdy byly přijímány jako součást boje za diktaturu proletariátu. V této atmosféře se Leninovo první uvěznění tisíců lidí na základě jejich někdejšího bohatství, nebo jejich aristokratických titulů, sotva mohlo zdát pochybné. Je potřeba také zdůraznit, že v té době měl Lenin většinu obyčejných lidí na svojí straně. Vysoká úmrtnost v táborech v některých letech také částečně odrážela události, které se odehrávaly po celé zemi.

Úmrtnost v táborech stoupla na začátku třicátých let, kdy celou zemi postihl hladomor. Také v zimě 1941 - 1942 mnoho odsouzených v Gulagu zemřelo hladu. Bylo jich stejně jako obyvatel Leningradu, kteří umírali hladu uzavření v německé blokadě. Kronikářka blokády **Lidia Ginzburgová**, spisovatelka a historička byla odsouzená v roce 1937 za spolupráci s Trockistickou skupinou. Po osmnácti letech byla propuštěna a plně rehabilitována. Své vzpomínky sepsala ještě před Solženicynovým Souostrovím Gulag. Psala o hladu v té době jako „o trvalém stavu“, který byl stále přítomen a jeho přítomnost byla stále cítit. Nejzoufalejší a nejtrýznivější na jídle bylo, že se snědlo, aniž by nasýtilo. Je samozřejmě pravda, že Leningraďané umírali doma, kdežto Gulag rozerval životy, ničil rodiny, odtrhl děti od rodičů a odsoudil miliony lidí k životu v odlehlé pustině tisíce kilometrů od domova. Přesto se strašlivé vězeňské zkušenosti právem dají srovnat se strašnými vzpomínkami „svobodné“sovětské občanky Jeleny Kožinové, která byla z Leningradu evakuovaná. Během cesty se dívala, jak její bratr, sestra a babička umírají hladu.³

Na začátku dvacátého století systém ztratil na své dřívější tvrdosti. Reformace vězňství, která se stala v Evropě módou dospěla i do Ruska. Režimy dostávaly humánnější podobu a kontrola se uvolňovala. Na rozdíl od toho, co přišlo později, teď skupince mužů, kteří vedli ruskou revoluci, připadala cesta na Sibiř jako potrestání, které je nijak nezatěžovalo. Když byli bolševici ve vězení, zacházelo se s nimi jako s „politickými“ lépe než s kriminálními vězni, mohli mít u sebe knihy, papír a psací potřeby. Ve srovnání s pozdějšími poměry byli bolševici také lépe stravováni, lépe oblečeni. V Petropavlovské pevnosti byl vězněn i **Lev Davidovič Trockij** (7.11.1879 - 24.8.1940), rodným jménem Lev Davidovič Bronštejn.⁴ Útěk byl řešením pro mnoho odsouzených do vyhnanství, možnost takto řešit situaci tam vždy byla.

³APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 21-22.

⁴ Revolucionář ukrajinsko-židovského původu, politicky aktivní a velký obdivovatel Lenina a revoluce v letech 1917-1924. Jeho osudem se stalo že se nesklonil před Stalinem. Dokonce šel tak daleko, že usiloval o moc a soupeřil se Stalinem. Žil v exilu v Mexiku. První pokus o atentát (na přímý rozkaz Stalina) přežije, druhý 20. 8. 1940, spáchaný španělským komunistou Ramónem Mercedesem, který ho utloukl cepínem. 28. 4. 1940 na následky zranění umírá.

Stalin byl sám vězněn a poslán do vyhnanství čtyřikrát. Třikrát uprchl z toho dvakrát z Vologodské provincie. Byla to oblast, kde se později nacházelo hodně táborů Gulagu.

Zde se začal uplatňovat, kromě jiného, průmyslový typ věznění. V roce 1918, bylo na ruském území přes dva milióny válečných zajatců. Tito zajatci se krom jiného také podíleli na válečné výrobě. V té době se začaly formovat dva druhy táborů. V jednom byli věznění za to, co byli a v druhém typu za to, co provedli. Podle tohoto rozdělení se začaly také v Rusku uplatňovat tzv. „koncentrační tábory“. Tento druh věznění přišel do Ruska z Kuby, kde se uplatňoval jako prostředek k potlačování různých vzpour, kdy nespokojené rolníky koncentrovali do jednoho místa a odřízli je tak od zdroje jejich obživy, střechy nad hlavou a podpory okolí.

Další prvek, který hrál velkou roli, při vzniku tohoto typu vězení na začátku 20. století, byla nadřazenost jedné rasy nad druhou. Toto je připomenuto i v jednom románu **Lva Nikolajeviče Tolstého** (9.9.1828 v Jasně Poljaně - 20.11.1910 Moskva). Přestože měl L. N. Tolstoj, jeden z nejslavnějších ruských spisovatelů, nedokončený student filozofie a práv, k jehož obdivovatelům patřil T.G.Masaryk, který si s ním i dopisoval, měl hluboké sociální cítění, byl ale i stoupencem teorie o nadřazenosti jedné rasy nad druhou. A přestože se Tolstoj angažoval v pomoci druhým lidem, zemřel 20.11.1910 sám ve vlaku na opuštěné stanici.

V nacistickém Německu začala tato selekce u osob poctivé práce se štítících, notorických kriminálků a politických odpůrců z řad „Rotfront“. Pokračovala na osobách nevléčitelně duševně nemocných, retardovaných a jinak zmrzačených a vrcholila holocaustem. V Gulagu se také vyskytovala rozsáhlejší škála rozličných táborů, od vražedných zlatých dolů na Kolimě po „luxusní“ tajné instituce u Moskvy, kde věznění vědci navrhovali zbraně pro Rudou armádu⁵.

NIKOLAJ IVANOVIČ JEŽOV (nar.1.5.1895, v letech 1936 - 1938 šéf **NKVD**) bezmezně důvěřoval Stalinovi, zastřelen byl 4.2.1942. Zvrácenost jeho chování spočívala v tom, že mezi zatčenými, byly i nezletilé osoby.

Realizace zatčení a prohlídek. Uvěznění podléhaly ženy jsoucí v právním nebo faktickém manželství s odsouzeným ve chvíli jeho věznění. Trestu podléhaly rovněž ty ženy, které byly s odsouzeným ve chvíli jeho uvěznění v rozvodovém řízení, ale účastnily se jeho kontrarevoluční činnosti, skrývaly ho, věděly o jeho kontrarevoluční činnosti a neoznámily to orgánům moci. Po zatčení a domovní prohlídce, byly ženy uvězněných transportovány do vězení. Současně, podle instrukcí níže zveřejněných,

⁵ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 29.

byly vysídleny i děti. Odsouzené společensky nebezpečné děti byly posílány do táborů, nápravně-pracovních zařízení NKVD nebo do domů se zvláštním režimem řízených lidovými republikovými komisariáty, podle zvláštních příkazů pro Gulag a NKVD. Děti ve věku od jednoho či půldruhého roku do tří dosažených let byly umístěny do dětských domovů a jeslí lidových komisariátů zdravotnictví jednotlivých republik v místech jejich bydliště. Děti od tří do patnácti let do dětských domovů lidových komisariátů jiných republik, krajů a oblastí vně Moskvy, Leningradu, Kyjeva, Tbilisi, Minska a dalších přímořských a pohraničních měst.

4 VLADIMÍR ILJIČ LENIN A JEHO NÁZORY NA SYSTÉM PŘEVÝCHOVY

Bolševickému revolucionáři (nar. 22.4.1870 Simbirsk, zemřel 21.1.1924 Moskva), který se stal hlavním představitelem revoluce v Rusku, podařilo se mu svrhnout „carský režim“ a později stát i u zrodu Sovětského svazu. Dále pak v Rusku nejen odstranil cara, ale „ovlivnil svojí agitací milióny lidských osudů na celém světě“. Počínal si velice operativně už tři neděle před Říjnovou revolucí už měl představu na zavedení „nucené pracovní povinnosti“ pro bohaté kapitalisty. V lednu 1918, když zjistil, že revoluce zajistila následně menší podporu než očekával on a bolševici, načrtl plán na uvěznění (a to na nejméně půl roku) milionářských sabotérů, kteří, jak říkal, jsou ti „co si cestují vlakem v první a druhé třídě“. Tak ke kriminálním živlům přibyla další kategorie vězňů.

Zároveň s touto teorií se objevil další typ zločinu - „třídní nepřítel“. A protože tento „nepřítel“ byl mnohem nebezpečnější a záluďnější a vlastně nenapravitelný a mnohdy se i tajně snažil porazit bolševika a jeho revoluci, vydal Lenin první bolševický „dekret o uplácení“. Psalo se v něm: „použije-li majetný člověk své prostředky k zajištění nějakého svého cíle anebo zvýhodnění svého postavení, bude mu veškerý majetek zabaven a on co možná nejpřísněji potrestán“. A prázdné kapsy bolševiků a pokladny „Říjnové revoluce“ se začaly plnit. Od roku 1917 se zvláštní tribunály složené z revolucionářů a jejich pomahačů (většinou to byli lidé, kteří neměli ukončené ani základní vzdělání) zabývali bohatými nepřáteli revoluce a padaly tresty hrdelní, věznění, nucené práce. Obětí těchto prvních represí se stali bankéři a jejich manželky, kupci a jejich manželky. Manželky proto, že je doprovázely „ve vagónech první a druhé třídy“. V řadách revolučních tribunálů byli převážně nevzdělanci, kteří obžalované odsuzovali za pouhé banality. Jsou známy případy, kdy byl odsouzen lidé za politické zločiny, někdy jen proto, že neměli lístek na tramvaj a tím narušovali společnost. V lednu 1924 zemřel Lenin na následky atentátu.

5 FELIX-DZERŽINSKIJ REVOLUCIONÁŘ A ZAKLADATEL „ČEKY“

Revolucionář a politik polského původu (nar. 11.8.1877 Vilnius, zem. 20.7.1926 Moskva) byl zakladatelem a velitelem Leninovy tajné policie z názvem **ČEKA** a následovala **GPU** (tajná služba), později transformovaná na **NKVD** a následně na **KGB**. S Leninem se znal od roku 1906, kdy se s ním sešel na sjezdu Ruské sociálně demokratické strany ve Stockholmu. „Krvavý Felix“, jak se tomuto muži přezdívalo, stál v čele Čeky. Felix Dzeržinskij si se zájmem zapisoval do svého černého notesu „nepřátele revoluce“. Rozdělil všechny typy vězení na dvě sekce: na „politickou“ a ty ostatní.

V té době „velkých revolučních změn“ vládl na všech úřadech a tím pádem i ve vězeních nepředstavitelný zmatek. Toto rozdělení však dělalo problémy⁶. Absurdní byly případy, kdy mnozí vězni ani nemohli vykonávat nucené práce, někteří jen proto, že neměli žádné oblečení. Novinová zpráva z té doby sděluje, že ve věznici pro 1000 vězňů je jich 2500. Vězni byli umístováni také privátně ve sklepích a v prázdných palácích. Ne každý těmi chaotickými poměry trpěl. Robert Bruce Lockhart, britský diplomat obviněný ze špionáže, byl v roce 1918 v jedné komnatě v Kremlu. Věnoval se tam četbě Thukydidy a Carlylea a čas od času mu bývalý carský komorník přinesl horký čaj a noviny.⁷

I v těch tradičních vězeních, která zbývala však vládl nevyzpytatelný vězeňský režim a dozorcí byli nezkušení. Ve městě Vyborti na severu Ruska přišel jeden vězeň na to, že se jeho bývalý řidič (v porevolučním světě obráceném na ruby) stal dozorcem ve věznici. Ten byl potěšen, když viděl svého pána a tak mu nejprve pomohl k lepšímu ubytování a posléze k útěku. Na Dzeržinského rozkaz, který vyplýval z nedostatečné kapacity věznic, a kdy mezi vězně z dob carského režimu, začali přibývat porevoluční „političtí vězni“ se staří kriminálníci dostávali na svobodu, mnohdy i nelegálně. Mnozí, kterých se propouštění netýkalo prostě v době porevolučního chaosu utekli z vězení.

Každé větší město mělo svoje vězení. Dozorcí se měnili, mnozí z nich byli prostě jen vyhozeni z práce. Nebyli totiž dostatečně loajální k novému režimu. Lenin sice v té době osobní intervencí zlepšoval zásobování věznic potravinami, ale situace se příliš nezlepšila. Pár měsíců na to navštívil příslušník moskevské Čeky městské vězení

⁶ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 39.

⁷ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 28.

na Tagance a ohlásil, že je tam „strašná zima a špína“ a také tyfus. Když na toto období vzpomínal jeden sovětský úředník, řekl: „jediní, kdo neutekli, byli ti, kdo byli příliš líní“. Chaotické vězení bylo dobré pro zloděje, ne ale pro sabotéry, bělogvardějce, příživníky, spekulanty, kněze, kapitalisty, pro všechny, „co jezdili vlakem první a druhé třídy“. Pro ně museli bolševici připravit jiné řešení. Trockij v memorandu sovětské vládě mluvil znovu o koncentračních táborech, mělo to být vězení pod širým nebem, kde si „buržoazie“ vybuduje nejen střechu nad hlavou, ale bude tvořit zázemí pro ostatní, čistit baráky, kopat zákopy.

K těmto protisovětským živlům přibyl další pojem: bohatý rolník. Po povstání v Penze (toto povstání bylo jedno z mnoha), kde se lidé postavili proti kolektivizaci, vyhnali představitele tohoto typu znárodnění. Pochopitelně je sovětská represe neminula a lidé přišli o majetek a byli vysídleni do různých nehostinných koutů SSSR. Po těchto událostech se začalo mluvit o bohatém rolníkovi, krátce „kulakovi“. Ten se stal také třídním nepřítelem a proto mu byla zabavena úroda, obsah sýpek, jeho dobytek a půda.

Po podepsání Brest-litevské smlouvy skončila účast Ruska v první světové válce a v táborech se uvolnilo přes dva miliony míst. Pro Čeku to byla příležitost uvěznit nepřátele ve „speciálních táborech“. Nová organizace Čeka, která měla ve znaku meč a štít komunistické strany, nebyla oficiálně podřízena sovětské vládě. Tato organizace neměla právní tradici, nemusela se radit ani s policií, ani s justicí. Čeka rusky- „Črezvyčajnaja komissia“ nemusela dodržovat ani zákony, jejím hlavním úkolem bylo bojovat s kontrarevolucí a sabotáží.⁸ Dzeržinskij byl 5.9.1918 pověřen, aby zahájil Leninovu politiku rudého teroru. Po atentátu na Lenina vlna teroru-zatýkání, věznění a vraždění byla organizovanější a ne náhodná, jako tomu bylo před atentátem. Krasnaja gazeta o tom v té době napsala: „Budeme nelítostně a neomezeně po stovkách zabíjet své nepřátele. Ať jich jsou tisíce, ať se topí ve vlastní krvi. Za Leninovu krev nechť je prolita záplava buržoazní krve - tolik krve, kolik je možné“.

V roce 1919, díky Leninově politice, bylo dvacet jedna koncentračních táborů a v roce 1920 jich měl Lenin a jeho klika již přes sto. Vzpomínám si na jedno z Dzeržinského hesel⁹ o čistých rukách. Dodnes mi není jasné, jak by se mu podařilo smýt tu krev, která na jeho ruku byla. Byly uveřejněny oficiální dekrety o táborech, kde se předpokládalo, že každé hlavní oblastní město bude mít tábor vlastní. Zakladatelé táboru věřili, že si budou schopni vydělávat na vlastní provoz. Díky nedostatečnému

⁸ Ještě v devadesátých letech měla Kriminální služba Policie ČR. ve znaku štít a meč.

⁹ Dzeržinskij „Chladná mysl, planoucí srdce a naprosto čistý ruce“.

financování ze státních prostředků, špatné organizaci, nedostatku potravin, nedostatečné hygieně bylo hodně nemocných. Vedení Gulagů muselo taktizovat, přeskupovat vězně.

Na třetím kongresu Komunistické internacionály v roce 1921 přečetli představitelé eserů dopis vězněných soudruhů z Ruska. Eseři byli vlastně spolubojovníci, ale měli poněkud jinou sociální základnu, jiný program, který odpovídal ruským maloburžoazním tradicím venkovského typu. Je třeba zdůraznit, že bolševikům záleželo na pověsti a pobočky těchto socialistických stran se nacházely v Berlíně i v Paříži. Mnozí bolševici po revoluci věřili, že se jejich ideologie a třídní boj rozšíří na západ. Začalo se poukazovat na to, že i na západě jsou věznění lidé, byli to vězni kapitalismu. Vznikl MOPR, to byla zkratka pro pomoc, těmto vězňům kapitalismu. Začal propagandistický boj mezi Ruskem a západem.

Čeka tuto nepříznivou situaci řešila tím, že rebelující socialisty posílala jako za cara dál do vyhnanství k Bílému moři. Ne všichni se jí podařilo umlčet. Všude, kam socialisti přišli, požadovali privilegia jako tomu bylo za carského Ruska. Věznitelé mnohdy nechápali, jaký rozdíl je mezi anarchistou a žhářem, a proto se často i násilně ujímali iniciativy socialisti. Následovaly další tresty ze strany věznitelů jako korekce, bití, snížení přídělu potravin apod. Když opatření bylo nedostatečné, následovalo přemístění organizátora do dalšího tábora a pokračovalo se v korekci. Hlad, zima a např. střelba do oken měly donutit protestujícího ke změně postoje. Hlavní zbraní vězňů proti tomu bylo odmítnutí nástupu do práce, odmítání stravy. Některé tábory na požadavky socialistů a anarchistů přistoupily. V některých zařízeních se poměry uvolnily natolik, že se vězni „socialisticky orientovaní“ mohli volně pohybovat po chodbách, dostávali noviny a časopisy. Na přímou intervenci Dzeržinského idylka brzo skončila. Represe neúčinkovaly, ústupky neúčinkovaly.¹⁰ Čeka nedokázala ani ve speciálních táborech udržet své speciální vězně pod kontrolou. Nedokázala ani zabránit, aby se zprávy o nich dostaly do vnějšího světa. Bylo třeba najít řešení a v roce 1923 se našlo v podobě nápravně výchovných táborů.

¹⁰ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 46

6 SOLOVECKÉ OSTROVY

Solovecký nápravně pracovní tábor Hlavní politické správy SSSR byl zřízen 13.10.1923 na Velkém Soloveckém ostrově a v této podobě fungoval až do 16.11.1931 a byl zaměněn za Běltbaltlagema, znovu otevřen a opět zrušen, až se dostal do režimu zvláštních pokynů pro kontingenty. Byl podřízen z počátku 3. oddělení Zvláštního odboru Státní politické správy SSSR, potom Správě táborů, jednotlivé hlavní politické správě SSSR, následovalo podřízení Hlavní politické správě Karelské autonomní sovětské socialistické republiky. Nachází se na Soloveckých ostrovech a na dalších ostrovech Oněžského zálivu Bílého moře a na dalších místech na pevnině. Správa sídlila zpočátku na Velkém Soloveckém ostrově a později v Karelsko-Finské sovětské socialistické republice a dnes Karela v rámci Ruské federace, střídavě v osadě Kem u ústí stejnojmenné řeky do Bílého moře a v železniční stanici Medvědí hora nedaleko Oněžského jezera. Po obnovení opět na Velkém Soloveckém ostrově.

Zaměstnání vězňů podle hlášení a výkazů: Těžba dřeva, dobývání a zpracování rašeliny, rybolov na moři a v jezerech, zpracovávání úlovků, zemědělská práce, práce v cihelně, hrncířská výroba, výroba a zpracování vápna, kožařská výroba, zpracování tuků, práce ve strojírenských dílnách, nakládka a vykládka vagonů, stavba silnic, práce na pilách v Karélie, stavba železniční tratě Bělaja-Apatity, zahájení stavby Severního úseku Bělomořsko-baltské vodní cesty.

Původní obyvatelé - mniši měli dovednosti v oblasti pěstování zemědělských komodit, rybolovu, zejména v odchytu soloveckého sledě, dále to bylo chovatelství. Veškerá činnost měla vést k celkové samostatnosti tábora. Dalším důvodem setrvání části mnichů byl ten, že znali složitý komplex kostelů na ostrově, který byl propojen podzemními chodbami. V té době tj. kolem roku 1926 se také řešily stížnosti vězňů, kteří upozorňovali na skutečnost, že bohatší vězni si mohou za peníze kupovat „lepší podmínky“. Došlo to tak daleko, že vězni napsali dopis Ústřednímu výboru komunistické strany, kde celou situaci vylíčili jako chaos v koncentračním táboře.

Do dnešních dnů se dochovaly zbytky Soloveckého Kremlu, jak se říkalo a dodnes říká ústřednímu souboru budov a kostelů, ve kterém byla umístěna hlavní správa tábora. Je zde i přístav, do kterého byli přiváženi vězni ze všech koutů Sovětského svazu. Každý druhý den sem během plavební sezóny naváželi nové oběti megalomanských plánů. Den cesty byl vzdálen tranzitní tábor na pevnině Kemu. Je zde elektrárna, kterou postavili vězni, a která pracuje dodnes, stojí zde i kostel, kde bývala

korekce. Klášterní komplex budov sloužil jako vězení již dříve. Už za cara mniši, kteří carovi věrně sloužili, pomáhali věznit jeho odpůrce. Byli sem přiváženi i socialističtí političtí vězni, bylo jich zde asi 300 a byli z levého i pravého spektra eserů, anarchistů, socialističtí sionisté a sociální demokraté. Bylo to pro ně ze začátku lehké, nepřipadali si jako ve vězení, okna byla bez mříží, měli knihy, noviny. Žili jako lidské bytosti. Jediné, co jejich strážci dodržovali, bylo omezení ve styku s ostatními vězni, aby je nenakazili svým druhem přístupu k protestům, jako byly hladovky a jiné formy boje proti věznilům. Jak vězňů na ostrovech přibývalo, měnily se i podmínky a to pro všechny.

Začaly zde platit solovecké zákony. S přibývajícím množstvím vězňů, přibývaly i problémy, například štěnice. Začaly zde panovat katastrofální hygienické podmínky. Lidé byli přepracovaní, trápila je zima a nemoci. Přibývalo i úrazů, vězni si ze zoufalství sekali končetiny. Na tyfus umírala až polovina vězňů z celkového počtu. Také sadismus některých dozorců si vybíral svou daň. Vedlo to tak daleko, že musel být vydán zákaz střílení vězňů. Dozorci toto nařízení obcházeli tím, že osnovali různé nehody vězňů, ale společným jmenovatelem těchto nehod byla smrt.

Inspekční zpráva z roku 1928 konstatovala, že jak v táborech, tak v pracovních „koloniích“ skutečně vládne chaos a namátkové násilí. Dozorci se opíjeli, prodávali majetek tábora, např. koně cikánům a porušovali předpisy. Tábory byly nevýnosné a nesoběstačné. O stabilizaci se snažili všichni z velení různými způsoby, třeba vyhlášením amnestií. Jedna velká byla například v roce 1927 k desátému výročí Říjnové revoluce, kdy se na svobodu dostalo asi padesát tisíc lidí. Hlavní důvod byl ušetřit finanční prostředky.

Už od roku 1925 se plánovalo ekonomičtější využití vězňů, návrhy přicházely z nejvyšších míst, počítalo se s budováním nových trestaneckých kolonií u míst s dalšími novými megalomanskými stavbami. Dzeržinskij s tímto řešením souhlasil. Jednalo se například o Sachalin nebo sibiřský Něrčinsk v ústí řeky Jeniseje. A i když se to zdálo nemožné, tak po smrti Dzeržinského se změnil Solovecké věznice na tábory nápravné práce. Ostrovy šly příkladem a zde se rodil budoucí systém soukolí Gulagu.

7 NAFTALIJ ARONVIČ FRENKEL - ORGANIZÁTOR PRÁCE V GULAZÍCH

Naftalij Aronovič Frenkel (1883 - 1960) byl občan SSSR a čekista, který se proslavil jako organizátor práce v gulazích. Frenkelův původ není zcela jasný. Alexandr Solženicyn ho popisuje jako „Tureckého Žida narozeného v Istanbulu“. Jiné zdroje o něm hovoří jako o „maďarském továrníkovi“. Další tvrdí, že Frenkel pochází z Oděsy. Jiní píší, že byl z Rakouska či Palestiny nebo, že pracoval ve Fordově fabrice v USA. Jeho záznam z vězeňské knihy jasně hovoří, že byl z Haify, tehdy součásti Osmanské říše. Odtud se dostal (možná přes Oděsu, možná přes Rakousko) do SSSR, kde je popisován jako „obchodník“. Absolvoval obchodní školu a obchodoval s dřívím. V Mariupoli založil firmu a brzy se stal milionářem „lesním králem Černého moře“. Měl vlastní parníky a vydával vlastní noviny Kopejka, které pomlouvaly konkurenty. V první světové válce pašoval zbraně přes Gallipoli. V roce 1916 věřil v Rusku nebezpečí a převedl svůj kapitál do Turecka, kam i odjel. V letech NEPU přijel do SSSR a na tajný příkaz GPU vytvořil, jakoby z vlastní iniciativy, černou burzu na vykupování skvostů a zlata za sovětské papírové ruble.

Frenkel byl znám již z dřívějšíka, proto mu bylo důvěřováno a tak zlato proudilo do GPU. Výkup skončil a GPU ho z vděčnosti zavřelo. Avšak již na Lubjance a po cestě do Solovek navázal kontakty směrem nahoru. Po příjezdu na Solovky (1927) ho hned oddělili od transportu, umístili do kamenné boudy mimo území kláštera, dali mu k ruce sluhu a dovolili volný pohyb po ostrově. Stal se velitelem ekonomického oddělení (s výhodami svobodného zaměstnance) a vyslovil svou slavnou tezi o využití vězňů: „z trestance musíme dostat všechno v prvních třech měsících – pak ho už nepotřebujeme“.

Od roku 1928 v Kemu buduje výnosnou přidruženou výrobu. Zakázal tamní noviny, časopisy, divadlo i muzeum. Tisíce lidí zemřelo v důsledku děsivých podmínek v lágru za vlády Frenkela a popravy bez soudu nebyly žádnou výjimkou. V roce 1929 přiletělo pro Frenkela letadlo z Moskvy a odvezlo ho k audienci u Stalina. Hovořili spolu tři hodiny. Frenkel vypracoval rozsáhlý projekt pracovních táborů po celém severu země a dokázal moskevskému vedení, jak výhodná a efektivní je bezplatná práce vězňů. Vedení SSSR se tento projekt nesmírně zalíbil a první stavbou, na které ho chtělo vyzkoušet, byl právě Bělomořský kanál. Vznikla celá síť pracovních táborů, v nichž už v květnu roku 1930 bylo vězněno 171.251 lidí.

3. června stejného roku bylo Radou práce a obrany SSSR přijato konečné rozhodnutí o stavbě kanálu. Práce plynula neuvěřitelným tempem. 1. července 1931 byl dokončen nákres celého projektu, 1. srpna téhož roku byly zahájeny stavební práce a na jaře roku 1933 už po novém kanálu pluly první parníky. Na jeho pokyn se změnila organizace práce a odměňování za ní. Podle toho jak pracuješ, budeš dostávat přídělky potravin. Vězni byli rozděleni do tří skupin. První skupinu tvořili vězni určení pro těžkou práci, ti měli 800g chleba a 80g masa na osobu a den. Druhou skupinou byli vězni selektovaní pro lehkou práci, kteří dostávali 500g chleba a 40g masa a konečně třetí skupinu tvořili vězni invalidé s přídělem 400g chleba a 40g masa. Rozdíl mezi první a třetí skupinou byl poloviční, takže rozdělení znamenalo: „ty budeš žít a ty zemřeš“. Následovaly tvrdé pracovní normy a zejména lidé z města, kteří nebyli zvyklí na těžkou fyzickou práci, umírali. Frenkel, také změnil strukturu a charakter práce. Opouštěla se malovýroba jako byl chov kožešinových zvířat, pěstování rostlin apod. Poslal vězně stavět silnice, kácet stromy v lese.

Byl úspěšný manažer, který se zbavoval všeho, co jej zdržovalo, oslabovalo plnění výkonových norem, vězni už nebyli za ostnatým drátem, ale cestovali po celé Karelské republice. Byli potrestáni i dozorcí, kteří vykonávali náhodné mučení a bití vězňů. Přestože socialisté bojovali za svá práva dál, posílali dopisy do zahraničí, vytūkávali si vzkazy přes vězeňské zdi a drželi hladovky, bolševická propaganda jejich protesty přehlušila. Staré společnosti pomáhající vězňům v Berlíně, v Paříži i v New Yorku, začaly mít problémy se sháněním peněz. Když došlo k událostem 19. prosince napsal jeden vězeň příteli mimo Rusko o zastřelení šesti vězňů v roce 1923. “Zdalo se nám, že svět bude otřesen tím, co se událo v našem socialistickém státě. Ale ukázalo se, že Solovecké události zůstaly bez povšimnutí“. Psal se rok 1929 a v přístavu pod Soloveckým Kremlem přistála loď.

8 MAXIM GORKIJ, BÁSNÍK A REVOLUCIONÁŘ

Vlastním jménem Alexej Maximovič Peškov (nar. 28.3.1868 v Nižním Novgorodu, zemřel 18.6.1936 v Moskvě). Spisovatel, básník a revolucionář, průkopník socialistického realizmu. Několikrát emigroval, ale vždy se vrátil a byl na straně bolševiků. Byl i blízkým člověkem Stalina a po jeho smrti se objevily zprávy, že na pokyn Stalina byl Gorkij v nemocnici otráven. Přítomnost jedu měla být potvrzena i při pitvě.

Lod' tehdy v roce 1929 přivezla do Soloveckého přístavu neobyčejnou návštěvu. Přijel sám Maxim Gorkij, angažovaný socialista, blízký člověk Lenina, který se ovšem stavěl proti převratu v roce 1917. Psal a v mnoha článcích odsuzoval počínání Lenina. Nakonec v roce 1921 emigroval. Ze svého exilu dál psal a odsuzoval Leninovu politiku, kterou nazýval „šílenou“. Postupem času se uklidnil a jeho články v Sorrentu, kde žil, byly smířlivější. A v roce 1928 se z exilu vrátil. Snad proto, že se na západě nestal tak slavným jak si představoval, nebo mu jednoduše došly peníze. Když se vrátil, rozhodl se pomáhat sovětskému režimu, jak jen to půjde a jedna z jeho cest vedla také na Solovecké ostrovy, kde trávil už nějaký čas jako mladistvý delikvent.

Z toho pramenil jeho zájem o vězení a vězeňství jako takové. Je třeba připomenout, že jeho návštěva byla již předem připravena, aby tábor udělal na spisovatele dojem. Je dost možné, že část narychlo připravených táborových pravidel spisovatel prokoukl. Určitě mu bylo jasné, že když přišel na táborovou ošetřovnu a odsouzení měli každý nový župan, že to není běžná praxe. Vězni se mu snažili dát nějaké písemnosti, to se ovšem nepodařilo, většina byla zachycena a autoři byli potrestáni. Ve svém hodnocení, které po návratu domů Gorkij napsal se zaměřil hlavně na přírodní krásy ostrova, zmínil se i o obyvatelích jako o pitoreskních osobách. Problémy, se kterými se na něho vězni obraceli, nebral v úvahu. Životní podmínky vězňů přirovnal k podmínkám zachráněných pasažérů z potápějící se lodi. Ti, kteří ho oslovili s tím, že jsou nevinní, pokládal za lháře. Když se na lodi setkal s mnichy, kteří na ostrovech žili ještě za cara a ptal se jich jak se mají, dostalo se mu ujištění, že dobře. „Vláda chtěla, abychom pracovali a my pracujeme“, odpověděli mu.

To, co v Gorkého líčení ze Soloveckých ostrovů dělalo nový typ tábora však nebyly jen životní podmínky. Jeho obyvatelé „zachránění pasažéři“, nebyli jen šťastní a zdraví, hráli také zásadní roli ve velkém experimentu: proměně kriminálních a asociálních osob v užitečné sovětské občany. Gorkij znovu oživil myšlenku

Dzeržinského, že tábory neměly být jen nápravné ústavy, ale „školy práce“ převážně určené k výchově k práci, tedy výchova pracovníků, které sovětský režim potřeboval.

Konečným cílem tohoto experimentu, bylo „propuštění vězňů, které režim převychoval“ – a v tom byl úspěšný. „V žádné takzvané kulturní evropské společnosti se neodvážili uskutečnit takový experiment, jakým je tato „kolonie“, uzavřel Gorkij, „a jestliže tento experiment přinese plody, jaké jsme si přáli, měla by tato země zadout do všech svých polnic a chlubit se svým úspěchem“. Soudil, že v tom dosud sovětským vůdcům bránila jen jejich „skromnost.“ Později Gorkij tvrdil, že v jeho stati o Soloveckých ostrovech nezůstala jediná věta, „nedotčena cenzorovým perem“. Ať však byly jeho motivace jakékoli, stala se Gorkého stať o Soloveckých ostrovech z roku 1929 základním kamenem při formování veřejného i oficiálního postoje k novému a daleko rozsáhlejšímu systému táborů, který byl v roce 1929 naplánován a zrealizován.

Dřívější bolševická propaganda bránila revoluční násilí jako nezbytné, třebaže dočasné zlo a jako přechodnou očištnou sílu. Gorkého stať nebyla jediná, proč se připomíná rok 1929. V tomto roce revoluce dozrála. Od konce občanské války už uplynulo deset let, Lenin byl mrtev. Ekonomické experimenty jako NEP (nová ekonomická politika) i válečný komunismus se vyzkoušely a upustilo se od nich. A revoluce v roce 1929 potřebovala nový typ velení.

9 JOSIF VISARIJONVIČ STALIN - BANDITA A REVOLUCIONÁŘ

Narozen 21.12.1879 v městě Gori v Gruzii, zemřel 5.3.1953 v Moskvě. V roce 1905 se setkal ve Finsku s Leninem. Dne 13.6.1907 zorganizoval přepadení transportu peněz. Výsledkem byla vysoká částka na finanční hotovosti, ale za cenu padesáti mrtvých. Peníze putovaly do stranické pokladny. Několikrát byl zatčen a uvězněn, vždy se mu podařilo uprchnout. Nakonec skončil na Sibiři ve stanici Kolejka, kde byli umístováni nejnebezpečnější zločinci. Po revoluci ve stínu Lenina uskutečňoval svoje plány. Za II. světové války se stal ikonou. Zemřel v roce 1953.

Josif Visarionovič Stalin ve dvacátých létech nechal usmrtit, anebo jiným způsobem vyřadit z boje první nepřátele bolševiků a také získal cenné informace, které na jeho pokyn shromažďovala tajná policie, na níž měl zvlášť osobní zájem. Rozpoutal řadu stranických čistek, které nejdříve znamenaly vyloučení ze strany. Pořádaly se kvůli nim masové schůze, vyhlášené vášnivým obviňováním.¹¹ Stalin měl svojí revoluci, na jejímž začátku byla velice rychlá industrializace. V roce 1929, kdy Stalin nebyl ještě diktátorem a jen zřídka nechával popravovat své soupeřníky a odpůrce, upevňoval svojí moc a snažil se, aby ekonomika státu, dosud stagnující, a nebo se propadající a oslabující sovětského rolníka a dělníka, naskočila. Historici toto období stalinizmu označují heslem. „stalinistická revoluce“. V roce 1929 přišel na svět také první „pětiletý plán“. Továrny začaly vyrábět prakticky nepřetržitě, plán počítal s dvacetiprocentním nárůstem průmyslové produkce. Tato praktika zavedená shora byla nadšeně přivítaná zdola především proto, že lidé měli práci. Ale začali se objevovat i noví odpůrci režimu a jejich „kontrarevoluční“ zločiny. Byli uvězněni „diverzanti“ a „sabotéři“. Jejich zločin spočíval v tom, že bránili sovětské ekonomice v rozkvětu.

Procesy v roce 1930 byly ve skutečnosti procesy s technickou inteligencí a s inženýry. Některé procesy přitahovaly i zahraniční pozorovatele, neboť se tu jednalo i o pracující inteligenci jiných národů, např. Britů. V témže roce se k vězněným přidaly i oběti násilné kolektivizace venkova. K nim Stalin přiřadil později i své vlastní nepřátele, zčásti tím, že na sebe převzal odpovědnost za personální rozhodnutí strany a z části díky tomu, že měl možnost hojně využívat tajnou složku policie. Na základě jejich poznatků ve velice krátké době přinutili vesničtí rudí komisaři miliony rolníků,

¹¹ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 67-68.

aby odevzdali svá políčka a vstoupili do kolchozů. Zároveň s touto kolektivizací se snižoval výkon kolchozů a přišly hladomory. Převážně na zemědělské Ukrajině, kde zahynulo asi sedm milionů lidí. Další miliony se snažily klást odpor, nechtěly spolupracovat s úřady, schovávaly si úrodu. Tito „záškodníci“ – bohatí rolníci byli označováni jako „kulaci“. V represivním systému se objevil osvědčený styl z dob cara, „deportace“. Nákladáky odvážely celé rodiny do táborů a na Sibiř. Byly to nejméně dva miliony lidí. Tito „zvláštní vyhnanci“ nesměli po zbytek života opustit místo, kam byli deportováni. Tato skutečnost také ovlivnila skladbu vězňů v táborech ve třicátých letech. Vězení byla opět přelidněna a muselo se najít řešení.

Na straně Ruska to byly přeplněné pracovní a koncentrační tábory a konečně zlevněná např. těžba dřeva v lese. Na straně západní to byla snaha bojkotovat ruské nucené práce. Snahou USA a Velké Británie bylo zamezit dovozu některých komodit do země. Pro sovětský režim to znamenalo, že by se do země nedostaly západní technologie. Sovětský režim začal papírově švindlovat, převáděl spoustu vězňů do firem, které se zabývaly např. těžbou dřeva. Nebyly ani ojedinělé případy, kdy se během několika málo dní musely odstranit ploty a strážé odevzdaly zbraně. Všichni se převlékli do civilu a čekalo se na další instrukce. To bylo v době, kdy do Moskvy přijížděli významní obchodní partneři. Psal se rok 1931 a předsedou lidových komisařů se stal V. M. Molotov.

Vjačeslav Michajlovič Molotov

Narozen 25.2.1890 spolupracovník Lenina i Stalina. Zemřel 18.11.1986 v Moskvě. Jako předseda Lidových komisařů byl přesvědčen, že v dřevozpracujícím průmyslu žádní vězni nepracují. Podnikání v dřevovýrobě v té době vyžadovalo poměrně velké množství nekvalifikovaných pracovních sil a přímo se nabízelo a vlastně se tak i dělo až do bojkotu Západu, zaměstnávat vězně. Ale vývoz dřeva za tvrdou měnu byl jedním z nejdůležitějších exportních komodit a proto nemohl být vystaven možnosti dalšího bojkotu. Když se západní obchodní partneři dozvěděli za jakých nelidských podmínek, a za jakou cenu lidského utrpení probíhá těžba dřeva, odmítali nákup. Dohoda zněla jasně: už nekoupí žádné dřevo vytěžené vězni.

Jednou z možností, jak využít vězně na jinou práci, byla stavba průplavu z Bílého moře do Baltického krajinou, jejíž podloží bylo žulové. Gigantománie byla všudypřítomná. Stavěly se traktorové závody, automobilové závody a největší ocelářské

závody. Ovšem „Belomor“ byl největší. A jak řekl Maxim Gorkij „hydrologická terra inkognita“. A byl to právě Maxim Gorkij, který tuto stavbu nejen v Rusku, ale i za jeho hranicemi obhajoval. Vlastní stavba byl jeden velký chaos, špatná organizace práce, nemoci, zbytečná smrt. Při stavbě zemřelo odhadem asi 25.000 vězňů. Byla to práce, která zaměstnala ve své době spousty lidí, zdála se důležitá, ale ve svém konečném uplatnění zbytečná. Dnes se většina zboží přepraví po železnici.

K historii kanálu lze ve stručnosti popsat následující. Jedním z prvních autorů již konkrétnějšího plánu byl kupec Fjodor Michajlovič Antonov, který roku 1824 podnikl lodí cestu od břehů moře přes řeky a jezera, jež měla tvořit součást budoucího kanálu. Ačkoli suchá území musel zvládat za pomoci koňského povozu, stejně dorazil do Petrohradu o celé čtyři měsíce dříve, než bylo zvykem. I přes tento úspěch byl celý projekt tehdeším carským režimem zavržen. Myšlenka byla tzv. dána k ledu až do chvíle, kdy přišli na scénu bolševici, kteří se pustili do její realizace.

Co se úmrtnosti dělníků (vězňů), nelidských pracovních a životních podmínek a monstróznosti projektu týče, můžeme Běloomořsko - baltický kanál srovnat snad jen s pyramidami v Egyptě. Celý projekt se zdá jen těžko uvěřitelný, vezmeme-li v úvahu, že vykopání 227 km kanálu se stihlo za pouhých 22 měsíců (pro srovnání: Panamský průplav, který měří 81 km, se budoval 396 měsíců, má ovšem mj. podstatně větší hloubku), navíc v krajině, kde je devět měsíců mráz a zbytek roku vedro, kde jsou rašeliniště a obrovská hejna krvelačných komárů. Cesta z Archangelsku do Petrohradu dřív měřila 5167 km, zatímco dnes měří pouhých 1248 km; skutečný hospodářský význam kanálu však byl a je pochybný, mj. proto, že malá hloubka znemožňuje jeho využívání většími loděmi.

Na stavbě Běloomořského kanálu se podílelo kolem 160.000 vězňů, přičemž úmrtnost byla kolem 19 % (30 000).

Na stavbě Panamského průplavu se podíleli Francouzi a Američané. V období let 1880 – 1889, kdy byl budován z 1/3 Francouzi bylo 20.000 lidských obětí, z toho 19.000 černochů. V letech 1904 - 1913 za řízení stavebních prací Američany, stála tato stavba 5.609 životů, z toho 4.500 černochů.¹²

V té době měl systém Gulagu k dispozici 300.000 vězňů. V roce 1934 se Gulag na Kolimě, Komi, na Sibíři, v Kazachstánu a po celém SSSR rozšiřoval podle stejného modelu, jako předtím na Soloveckých ostrovech. V prvních dnech lajdáctví, chaos a nepořádek způsobily mnoho zbytečných úmrtí. I bez vyloženého sadismu vedla tupá

¹² Dostupný z WWW: < <http://www.panama.cz/Průplav.htm>>.

krutost dozorců, kteří zacházeli s vězni jako s domácími zvířaty, k velkému utrpení. Avšak jak plynul čas, zdálo se, že si systém kolísavě sedá do svých kolejí, hladomor v zemi ustoupil úmrtnost poklesla z vysokých čísel, jichž dosahovala v roce 1933 a tábory byly lépe uspořádané. V roce 1934 se podle oficiálních statistik držela zhruba na čtyřech procentech. Uchtpečlag produkoval naftu, Kolyma zlato a archangelská oblast dřevo. Přes Sibiř byly vybudovány silnice. Omyly a nehody byly hojné, ale to byly v celém SSSR. Rychlost industrializace, nedostatečné plánování a nedostatek školených odborníků dělaly z neštěstí a plýtvání nevyhnutelnou věc a vedoucí velkých projektů si toho byli vědomi.

Bez ohledu na nezdary se OGPU stala jedním z nejdůležitějších ekonomických faktorů v zemi. V roce 1934 Dmitlag, tábor, který stavěl kanál Moskva–Volha, rozmístil téměř dvě stě tisíc vězňů, víc než jich bylo použito při stavbě Běloomožského kanálu. Rozrůstal se i Siblag, který se v roce 1934 honosil třiašedesáti tisíci vězni, zatímco Dallas se za čtyři roky od svého založení zdvojnásobil a v roce 1934 měl padesát tisíc vězňů. Po celém Sovětském svazu byly zakládány další tábory: v Uzbekistánu Sazlag, kde vězni pracovali v kolchozech, poblíž Leningradu Svirlag, kde odsouzení káceli stromy a zpracovávali pro město dřevěné výrobky. A v Kazachstánu vznikl Karlag, zde vězni pracovali jako rybáři, zemědělci a tovární dělníci.¹³

V roce 1934 se OGPU znova reorganizovala a byla přejmenována, částečně i proto, aby se zdůvodnilo její nové postavení a větší pravomoci. Tajná policie se v tomto roce stala oficiálně Lidovým komisariátem vnitra a začala být známa pod novou zkratkou: NKVD. Měla pochopitelně větší pravomoci.¹⁴ Ve své moci měla víc než milion vězňů. Roky 1937 až 1939 byly ve znamení „střelby do vlastních řad“. Z vedení Gulagu nikdo, kdo zastával vyšší post si nemohl být jistý svým postavením. Zatýkalo se, věznilo a střílelo. Všichni, kromě několika dobrých kamarádů Stalina, byli zbaveni svého postu a buď zastřeleni nebo odsouzeni jako záškodníci, kteří podněcovali místní obyvatele. Oblíbeným obviněním bylo „spojení s cizími živly“ a obojetníky nebo příprava státního převratu za pomoci protisovětských organizací. Šéf NKVD říkal: „nepřítelem lidu není jen ten, kdo páchá sabotáž, ale i ten, kdo pochybuje o správnosti stranické linie“. „Nepřítelem“ tudíž mohl být každý, kdo byl z jakýchkoli důvodů proti Stalinově vládě, dokonce i kdyby to navenek nijak neprojevoval.“¹⁵

¹³ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s.104.

¹⁴ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s.105.

¹⁵ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s.113.

Dá se konstatovat, že v těchto letech, dostaly koncentrační tábory konečnou podobu. Směrnice pro jejich řízení byly vypracovány do nejmenších detailů. „Mlýnek na maso“, jak se říkalo systému Gulagu, jel bez zastávky, každé větší město mělo vlastní vězně, každá větší práce a stavba potřebovala otroky. Z Moskvy - z ústředí, chodily neustále příkazy, které upravovaly režim v koncentračních táborech do nejmenšího detailu. A na osudy vězňů začínala mít vliv, kromě politiky a ekonomiky, také začínající druhá světová válka. Pro Sovětský svaz začala velice nešťastně, země byla nepřipravena. Stalinovy čistky v řadách nejvyšších důstojníků Rudé armády celou věc jenom umocňovaly. Němci postupovali prakticky bez odporu, byly i oblasti, kde je místní obyvatelé přivítali jako osvoboditele, mnozí, kteří zažili „rudý teror“ věřili, že nic už nemůže být horší. Hitlerova blesková válka slavila úspěch. Zdálo se, že ji už nic nemůže zastavit.

Alexandr Isajevič Solženicyn - spisovatel a nositel Nobelovy ceny za literaturu

Narodil se 11.12.1908 v Kislovodsku, jeho celoživotní dílo patří na čelní místo ruské literatury, byl po zásluze oceněn v roce 1970 Nobelovou cenou za literaturu. Solženicyn se také stal významnou společenskou celebritou. V oblasti intelektuální literatury dokázal něco takového jako Umberto Eco, Joanne Rowlingová. Solženicyn nenabízí laterální populismus, nežongluje s lidskou verzí spirituality, nesimuluje senzace a odhalení. Vydatnost jeho prózy, která se stala opravdu populární, vychází z vypravěčského talentu, stylistické disciplíny a síly tématu. Solženicyn byl v roce 1974 zbaven občanství Sovětského svazu a vypovězen ze země.

Toto se týká jen první fáze jeho tvorby do poloviny 70. let. Historiografické líčení toho, jak autor chápe Ruskou revoluci a všechno co jí předcházelo v cyklu Rudé kolo, představují už jinou etapu a jinou kvalitu tvorby než je obsažena v knize Jeden den Ivana Denisoviče nebo Souostroví Gulag. Inspiraci čerpal ze svých zkušeností, které měl se Stalinovým režimem. Za války, do které nastoupil jako dobrovolník, napsal dopis svému známému, ve kterém kritizoval politiku Stalina. Za to byl poslán do trestního tábora a trest mu skončil až za osm let. Dále následovaly tři roky ve vyhnanství v Kazachstánu.

Do Ruska se vrátil až v roce 1957, byl rehabilitován a začal pracovat jako kantor. Udělení Leninovy ceny za literaturu v roce 1964 předcházely rozhovory se samotným generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Nikitou Chruščevem. Ovšem v roce 1968 byl vyloučen ze svazu spisovatelů, a když v roce 1970 dostal Nobelovu cenu za literaturu, nevyzvedl si ji z obavy, že by po návratu z ceremoniálu nebyl vpuštěn do země. Snad se dá hovořit o Solženicynově strategickém nadání, které se projevilo i po jeho smrti. K pozici nejvýznamnějšího autora sovětského disentu a samizdatu, otce protikomunistického odporu v celém Sovětském bloku, chyběl jenom krok. Jakmile emigroval, přestal se zabývat otázkou lidských práv v SSSR. Někteří lidé se domnívají, že to bylo výměnou za povolení k vycestování jeho blízkých. Myslím, že s podobným problémem se potýkal i Maxim Gorkij. Solženicyn začal kritizovat západní demokracie, tvrdil že komunismus se dostal do Ruska jako import a ruský národ včetně svých představitelů se stal jeho obětí. Na druhé straně koncepci právního státu odsoudil jako málo oduševnělou a jeho teorie, že v sovětském bloku se formují lidé se silnější a zajímavější povahou, stojí také za připomenutí. Začal autoritativně analyzovat jevy jako byla Vietnamská válka. Měl poznatky o tom, že v Americe neslyšel zpívat ptáky. Didaktická tupost letmě posbíraných kritických postřehů vede logicky k obezřetnosti nebo k nedůvěře některých čtenářů.

Profesor Klaus po smrti spisovatele napsal článek, ve kterém píše, že Amerika neodpustila Solženicynovi, že neměl potřebu stát se celebritou. I toto hodnocení poněkud klopýtá, neboť je známo, že spisovatel měl vždy přístup do médií, ale sám nebyl příznivcem mediální sebe prezentace. I přesto, především však pro kvality Solženicynovy tvorby spadající do období před emigrací, je jeho literární dědictví vysoce hodnoceno dodnes, neboť v něm podal pravdivé svědectví z prostředí sovětské perzekuční mašinerie.

Po rozpadu Sovětského svazu přestal Solženicyn navštěvovat i Estonsko, zemi s níž ho spojovalo přátelství se spoluvězni. Když dopsal knihu o Gulagu větou napsanou na základě vlastních zážitků v táboře: „Je hanba být Rusem, když sedíš v jedné cele s Estoncem“, myslel to opravdu upřímně. Tuto větu ale nechal později ze své knihy vyškrtnout. Předloňská ruská Národní literární cena, nazvaná Velká kniha, připadla posmrtně právě Solženicynovi. Asi právem patří k nejvýznamnějším spisovatelům dvacátého století.¹⁶

¹⁶ Dostupný z WWW: < <http://ruskodnes.cz> >.

Ve výčtu lidí, kteří stáli na straně nespravedlivě pronásledovaných a nesli za to následky, ale nevzdali se patří i Alexandr Nikolajevič Jakovlev.

Alexandr Nikolajevič Jakovlev - spisovatel a historik

Narodil se 2.12.1923 v Jaroslavské oblasti účastnil se bojů u Stalingradu, byl těžce raněn. V té době vstoupil do KSSSR. Tento později vysoký komunistický funkcionář věnoval velkou část svého života studiu sovětských archivů a demaskováním tohoto zločineckého režimu. Rozešel se politicky se všemi sovětskými i ruskými představiteli a nakonec i s Gorbačovem. Měl přístup do nejtajnějších archivů ruského režimu a do své smrti soustředil 53 objemných svazků těchto archiválií. Některé z nich jsou připraveny k vydání, některé vyšly.

První kniha přeložena do češtiny, která vyšla z dílny Jakovleva je „Rusko plné křížů“. Je to kniha plná autenticity a dokumentu od vpádu bolševizmu až do jeho pádu. Píše: „Co dal bolševismus světu, národům a člověku? Světu vzpoury, zmatky, násilné revoluce, občanské války, teror. Národům bídu, neštěstí, bezpráví, zotročení materiální i duchovní. Lidem věčná strádání. Bolševický stát vzal člověku svobodu, čest, mravnost, dostatek. Dokonce i víru v Boha: Jedno bychom si měli převzít a poučit se z toho, a toto poučení pro nás a naše potomky je Chránit věčno“.

10 RASOVÁ HODNOTA

Pojem, který zavedl Hitler a jeho klika a měl to být „Zdroj veškeré síly národa“, neboť „nezáleží na množství zbraní, které vlastní, či na organizaci jeho armády, ale v jeho vnitřní hodnotě, to znamená v rasové hodnotě“. Takže na začátku to byl židovský problém, dále internacionalismus, rovnostářství a demokracie spojená s vládou většiny. A na tuto Rassen-politik problematiku se pozvolna nabalovaly další, podle Hitlera se semitismem spojené, problémy. Řešením byly vyhlazovací koncentrační tábory, kde zahynulo šest milionů příslušníků tohoto etnika. Pak to byla touha po územních ziscích spojená s německou rozpínavostí. A tento „žulový základ“ jeho politiky v konečném důsledku vedl ke ztrátě padesáti milionů lidských životů v největším válečném konfliktu všech dob o poničených lidských osudech a materiálních ztrátách nebudeme ani psát. Dnem, kdy Němci napadli Sovětský svaz se zhoršily i podmínky pro všechny vězně v sovětských pracovních táborech.¹⁷

¹⁷ BULLOCK, A. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. Plzeň : Mustang, 1995. s. 150.

11 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Začátkem druhé světové války je myšleno napadení Polska 1.9.1939 a bitva o poloostrov Westerplatte ležící u města Gdaňsk. Bitva trvala do 9.9.1939, kdy obránci kapitulovali.

Konec II. světové války byl oficiálně stanoven na 8.5.1945, kdy zástupci vítězných mocností a Německa podepsali bezvýhradní kapitulaci.

V důsledku německé porážky z I. světové války, omezení a reparací plynoucích z Versailleské dohody, kterou na Německo uvalila Francie spolu s mocnostmi Dohody, věřili vyšší důstojníci v německé armádě tomu, že Francie je hlavní vojenskou velmocí v Evropě. Stále znovu a znovu Hitler prohlašoval, že Francie už nemá tu sílu, kterou mívala a že postrádá sílu a vůli bojovat. Generálové mu nevěřili. Ani poté, kdy Francie selhala a nereagovala na remilitarizaci Porýní. I když nechala na holičkách své nejvěrnější spojence Čechy. I potom německý generální štáb věřil, že když Německo napadne Polsko, vytáhne francouzská armáda ze svých západních opevnění a bude znovu okupovat Porúří jako v roce 1923. Hitler přes všechna varování válečných odborníků Francii napadl a ta utrpěla naprostou porážku, která neměla ve vojenské historii obdoby.

Je těžké posuzovat, jaký dojem Hitler vyvolal, jakého triumfu dosáhl. Ale jedno je jisté, že sám sebe přesvědčil, že není jen politický, ale i vojenský génius. A tak jako Stalin se rád přirovnával k osobě Petra Velikého, tak i Hitler měl svůj vzor v podobě Fridricha Velikého. A v podstatě všichni velcí hráči II. světové války, Churchill, Stalin i Hitler, byli amatéři, kteří neměli výcvik profesionálního vojáka. Četbou vojenské literatury a studiem historie získal Adolf Hitler znalosti týkající se např. výzbroje a výstroje. Technika ho dokázala ohromit natolik, že při zkouškách raket dvě hodiny nekomunikoval se svým okolím. Jeho vztah k technice byl rozhodující pro formu vedení válečných bojů tzv. „blitzkrieg“, kde rozhodujícím faktorem byla obrněná technika podporovaná vzdušnou zbraní a jejich překvapující útok. Tanky typu Tiger, Panter a Tiger II, byly vyvíjeny na jeho popud. Na straně druhé měl Hitler komplex z toho, že nikdy nevelel ničemu většímu než je družstvo. Generál Warlimont, který byl jeho spolupracovníkem v roce 1940 poznal, že byl zranitelný v okamžiku, kdy přestal mít úspěchy a nebo nebyly zprávy z bojiště. Jeho rozhodování bylo na základě intuice.

To, čeho díky svým rozhodnutím dosáhl, ho vedlo k přesvědčení o neomylnosti svých soudů ve věcech válečných i politických a od svého štábu vyžadoval jen technickou podporu při uvádění svých rozhodnutí do praxe. Když Hitler ztratil gloriolu vítěze - např. u Stalingradu - a měla se přijmout strategie ústupu, neposlechl rady a došlo ke katastrofě.

Nikdo nebyl vyveden z míry víc než Stalin, ten stejně jako Hitler čerpal z literatury a z historie a předpokládal, že válka na západě bude mít stejnou časovou osu jako v roce 1914, že se vše potáhne roky a mezi tím, že Německo oslabí. Německý zbrojní průmysl v té době nepracoval ani na poloviční výkon, nebyla všeobecná mobilizace zbrojního průmyslu. A i kdyby Němci vyhráli, budou mít Rusové dost času na zajištění svojí obranyschopnosti. Stalin pod tlakem událostí podepsal s Německem tajný protokol.

Jedním z bodů tohoto paktu byla dohoda o rumunské Besarábii. Němci ze začátku neměli velký zájem o toto území. A teprve, když ruský zájem přivedl na rumunské hranice sovětské jednotky a Rumuni zmobilizovali, Němci si uvědomili, že rumunská nafta se do Německa dováží ve větším objemu než v té době z Ruska, a proto se snažili zabránit válce. Ovšem jen do té míry, aby proti sobě nepopudili Stalina. Němci se omezili jenom na protesty. Toho využili sověti a okupovali nejen Besarábii, ale i sousední oblast Bukoviny, která byla posledním zbytkem jednotné Ukrajiny. V té době německá diplomacie vyvíjela nátlak na krále Carola, aby si Rumuni nechali od Rusů okupovat jednu třetinu území a dále se snažili přesvědčit Maďary a Bulhary, aby nezneužívali oslabení Rumunska a nevznášeli územní nároky vůči Rumunům.

Dne 28.6.1940 vstoupila Rudá armáda na území Rumunska a získala 74.000 km² a asi 200.000 obyvatel s minimálními ztrátami. V té době také došlo k zavraždění Trockého, jednoho z hlavních odpůrců Stalina. Trocký byl v té době mimo území SSSR. A tím byl zlikvidován poslední ze skupiny kolem Lenina. Z té původní zbyl jen Stalin.

Události se začaly ubírat jiným směrem, než si Stalin představoval. Molotov navštívil Německo, vedl rozhovory s Hitlerem, kladl mu otázky kolem dohody o zájmových sférách SSSR. Zájem Ruska byl ve Finsku, Rumunsku, Bulharsku a Maďarsku, zájmem Německa bylo vtáhnout Rusy do konfliktu s Anglií. A když Hitler zjistil, že se mu nepodaří změnit stanovisko Moskvy, ztratil o vyjednávání zájem. Dne

18.12.1940 podepsal rozkaz č.21, nazvaný Barbarossa: Veškeré přípravy na tuto operaci musí být dokončeny do 15.5.1941.

Hitler ve svých představách a plánech viděl Ural se svým bohatstvím nerostných surovin, nekonečné lesy Sibíře a Ukrajinu, sýpku Evropy. Ale vraťme se ke Stalinovi. I on plánoval a realizoval. Na Dálném východě se mu podařilo uspořádat vztahy s Japonskem, které vydržely až do roku 1945, kdy Stalin vyhlásil Japonsku válku. Jeho chybný předpoklad, že válka s Německem bude nejdříve v roce 1942-1943, způsobila v roce 1941 katastrofu. Stalin byl ve svém chybném úsudku utvrzován maršálem **Klimentem Jefremovičem Vorošilovem** (nar. 4.2.1881). Od roku 1903 člen křídla SDDSR. Od roku 1921 člen ÚV. Celý život pracoval ve stranických funkcích (zemřel 2.12.1969). Maršál Vorošilov krom jiného ukončil vojenské experimenty **Michajla Nikolajeviče Tuchačevského** a jeho skupiny s mechanizovanými formacemi, které se rozběhly ve dvacátých letech. (M. N. Tuchačevský, maršál Sovětské armády, narozen 16.02.1893, v dubnu 1918 se stal vysokým důstojníkem Rudé armády, v roce 1935 byl jmenován nejmladším maršálem Sovětské armády, popraven zastřelením 12.6.1937).

Stalin zapomněl v případě Vorošilova i na prohranou finsko-ruskou válku. A za Timošenka ho vyměnil až v květnu 1940. Timošenko spolu se Šapošnikovem, autoři mnoha operačních plánů zajistili, krom jiného, propuštění asi 4000 sovětských důstojníků z vězení a koncentračních táborů, plukovních velitelů. V té době měla Rudá armáda jen 225 plukovních velitelů, z nichž Válečnou školu mělo jen asi 25 velitelů.

Stalin měl u sebe jen důstojníky, kteří se těšili jeho oblibě a odborné „hledisko nebylo rozhodující.“ V roce 1941 byla také většina jmenována do hodností generálmajora a generálporučíka. Jejich osudy lépe řečeno, osudy některých, kteří byli zajati v létech 1941 až 1945 se podařilo zmapovat.

Nejtragičtější ságou o generálech Rudé armády, kteří za II. světové války trpěli v německém zajetí, se týká těch, kteří byli po návratu do vlasti souzeni a uvězněni. Přežili ten nejbrutálnější režim v zajetí, pak museli znovu trpět špatným zacházením, pohrdáním a perzekucí a nakonec byli zavražděni státem, kterému sloužili. Mnohem horší však je, že většinu generálů čekal tento osud přesto, že svým politickým pánům sloužili věrně. Osud této perzekuované skupiny generálů jasně napovídá, že hrůzné čistky v řadách důstojnického sboru Rudé armády v předválečných letech pokračovaly po celou dobu války a přetrvaly ještě dlouho po jejím skončení. Hlavní kádrová správa

GUK ministerstva obrany vydala rozkaz č.02790, na základě kterého byli vyřazeni ze seznamu generálů jen proto, že je justiční orgány zatkly.¹⁸

Hodnocení pro hodnost generálporučíka: „Oddaný straně Lenina a Stalina a socialistické vlasti. Morálně spolehlivý a ostražitý ve své práci a v každodenním životě. Snaží se zlepšovat své vojenské a politické znalosti. Má dobrý vztah k masám. Dokáže vést stranické aktivisty ke splnění rozhodujících úkolů. Požívá autority a má dostatečně silnou vůli. Ukázněný a náročný k sobě a ke svým podřízeným. Činí smělá rozhodnutí a rázně je uskutečňuje. Jeho osobní a operační připravenost je uspokojivá, politická dobrá. Dobře střílí z osobních zbraní. Při organizování formace a stmelování jednotek pro jejich přesun do jiného okruhu projevil velkou energii. Schopen velet střeleckému sboru. Vhodný pro hodnost „generálporučíka“.¹⁹ Přepisy výslechů většiny zajatých sovětských generálů vypovídají o tom, že generálové sice na otázky vyšetřovatelů odpovídají, ale výpovědi nemají pro nepřítel žádnou cenu. Všichni zajatí odmítli spolupráci s wehrmachtem, peníze, hodnosti, vyznamenání a pocty po porážce Sovětského svazu. Němci se snažili použít nátlak svého nejvěhlasnějšího zajatce generálporučíka Vlasova. Tak to bylo i v případě generála Lukina, který byl v té době po amputaci ruky. Generál byl v té době považován za jednoho z nejlepších.

Když Churchill na konci června 1940 poslal Stalinovi poselství, ve kterém ho varoval před nebezpečím německé hegemonie v Evropě, informoval Molotov německého velvyslance o tom, jak Stalin reagoval: „Neviděl, žádné nebezpečí hegemonie z jakékoli evropské země, tím méně, že by Evropa mohla být pohlcena Německem. Stalin nebyl toho názoru, že by německé vojenské úspěchy mohly stále zhoršovat situaci v Evropě a nebo ohrožovat smlouvu, kterou měl Stalin s Hitlerem uzavřenou“.²⁰ Jediné opatření, které Stalin přijal bylo prodloužení pracovní doby a odmítnutí nastoupení do práce bylo pokládáno za vlastizradu. Znamenalo to deset let dalšího věznění nebo trest smrti.

Životní podmínky v táborech se zhoršily natolik, že zemřel každý čtvrtý vězeň. Tábory a vězení zaplavil tyfus, úplavice a další choroby. Dnem zahájení války stanovil Nejvyšší sovět dvanáctihodinovou pracovní dobu a zrušil přátelské vztahy Sovětského Svazu s Německem. Tyto vztahy nebyly založeny na přechodných okolnostech, jejich

¹⁸ MASLOV, A. *Zajatí sovětské generálové : osud sovětských generálů zajatých Němci v letech 1941-1945*. Přel. V. Fuksa. Praha : BB art, 2004. s.131.

¹⁹ MASLOV, A. *Zajatí sovětské generálové : osud sovětských generálů zajatých Němci v letech 1941-1945*. Přel. V. Fuksa. Praha : BB art, 2004. s.135.

²⁰ BULLOCK, A. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. Plzeň : Mustang, 1995. s. 690.

základem byly fundamentální národní zájmy obou zemí.²¹ Všeobecně se považuje začátek druhé světové války ve spojení s datem 1.9.1939, dnem kdy Němci vpadli do západního Polska. Dne 15.9.1939 následuje sovětská invaze do východního Polska. Vše se odehrávalo na základě paktu, který uzavřel Hitler a Stalin. Dne 22.6.1941, byla zahájena operace Barbarossa. Rozhlas v té době ústy Molotovova oznámil, že Sovětský Svaz byl „zrádně napaden“.

Všechny události se pochopitelně dotýkali i vězňů. Hlavně „nepřátelé lidu“, protože byly vnímavější a tušili, že přijde opatření. První den války se začalo s popravami, byly přerušeny dodávky potravin, sníženy dávky mýdla na polovic, cukr nebyl vůbec. Věznění cizinci byli umístěni do věznic. Němečtí vězni byli maximálně střeženi. Dne 22.7.1941 vyšel rozkaz zakazující propouštět vězně odsouzené za politické delikty. Toto administrativní opatření znamenalo pro mnohé prodloužení pobytu za mřížemi, krátce řečeno, že do konce války zůstanou ve vězení. Podmínky ve věznicích se zhoršily a pracovní týden byl sedmidenní. Dělníci v civilním sektoru nesměli opouštět pracoviště, špatná kvalita odvedené práce byl zločin. Dělníci a lidi mimo tábory hladověli stejně jako v „lágrech“. Také Solovecké ostrovy prošly také velkou změnou. Postupně byly zavřeny všechny baráky a vězni přemístěni do vězení na pevninu. Nejvyšší sovět usoudil, že tábory jsou blízko finských hranic.

V tomto čase, kdy byla evakuace a pak následně finská okupace, zmizely táborové archivy, možná byla na rozkaz provedena skartace, možná je ukradla finská okupační armáda.

Válečný zmatek se projevoval ve všem i ve věznicích, které byly plné politických vězňů. NKDV neměla čas vše uvést do organizovaného chaosu, a tak některé vězně, které právě z časových důvodů nepřemístila, prostě střílela. Při jedné takové akci v režii NKDV ve Lvově poblíž frontové německo-sovětské linie propuklo povstání. Ukrajinci donutili příslušníky NKDV vězení úplně opustit. Skupině vězňů se podařilo uprchnout. Ti co se báli zůstali a když se posílené státní orgány do vězení vrátily, tak kriminální živly propustily a zbylé politické vězně ve sklepení věznice postřílely kulometem.²² Některé evakuace vězňů, probíhaly podle scénáře, který znamenal, že když na straně věznitelů nebyly prostředky na přemístění, museli jít vězni pěšky. Na druhé straně někteří nemocní neschopní chůze, byli prostě zastřeleni na místě. Jedna z vězněných a evakuovaných žen vzpomíná:

²¹ BULLOCK, A. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. Plzeň : Mustang, 1995. s. 690.

²² APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 365.

„Všechno se koupalo v oslnivém slunečním svitu. V poledne to začalo být nesnesitelné. Byla to Ukrajina v měsíci srpnu. Den co den bylo pětatřicet stupňů. Šlo obrovské množství lidí a nad jejich zástupem se vznášelo mlhavé mračno prachu, nedalo se dýchat, bylo nemožné se nadechnout...Každý nesl v náručí nějaký ranec. Já také. Nesla jsem si kabát, protože bez kabátu se dá vězení těžko přežít. Poslouží jako polštář, prostěradlo a přikrývka - jako všechno. Ve většině vězení nejsou postele, matrace ani ložní prádlo. Když jsme ale v tom vedru ušli třicet kilometrů, klidně jsem svůj ranec nechala ležet u cesty. Zjistila jsem, že ho nedokážu unést. Velká většina žen udělala totéž. Ty, co je neodložily po prvních třiceti kilometrech, to udělali po dvou stech kilometrech. Až do konce ho nedonesl nikdo. Když jsme ušli dalších patnáct kilometrů, zula jsem si boty a také jsem je tam nechala... Procházeli jsme Adžamkou a já za sebou třicet kilometrů táhla svou spolubydlící z cely, Sokolovskou. Byla to už stará žena, bylo jí přes sedmdesát a měla úplně šedivé vlasy...chůze pro ni byla obtížná. Držela se mě a vyprávěla o svém patnáctiletém vnukovi, který u ní bydlel. Poslední hrůza, kterou Sokolovskaja v životě zažívala, byl hrozný strach, že ho zavřou také. Bylo pro mne těžké ji táhnout a sama jsem se začala potácet. Řekla mi „odpočiň si na chvíli, půjdu sama“. Hned ale zůstala o víc než kilometr pozadu, otočila jsem se a chtěla jí zase vzít a viděla jsem, jak ji zabili. Probodli ji bajonetem. Zezadu. Ani nevěděla, jak se to stalo. Jasně, že cítila to bodnutí. Dokonce se ještě pohnula. Později jsem si uvědomila, že měla lehkou smrt, snazší než jiní. Neviděla ten bajonet. Neměla čas se bát...“²³

Další změnou po vypuknutí války byla amnestie pro ty, co věkem a zdravím odpovídali potřebám armády. Hned po první amnestii jich propustili bezmála milion. Výhodou bylo, že jim Rudá armáda umožnila před smrtí o svůj život bojovat s nepřítelem a měli nepatrnou naději, že nezemřou. I když ve válce nikdo neví. Propuštění se také dočkali ti vysocí důstojníci a generálové, kteří měli politické rozsudky. Jedním z nich, byl i generál Gurbatov. Byl jedním z generálů, kteří na konci války vedli útok na Berlín. Armáda byla plná paradoxů, jedním z nich byla ochota obětovat živou sílu ve prospěch techniky. O tom, že velitelé „trestních praporů“ obětovali bývalé vězně, nemůže být pochyb. Na 500 vojáků bylo jen 100 pušek. Zbývajícím vojákům říkali: „Vaše zbraně mají nacisté. Rudá Vezmijim je“.

Ve vztahu k Polákům se změnilo také poměry a z nepřátel se stali spojenci, na území Sovětského svazu se začala formovat Polská armáda. Hesla ze strany Sovětských úřadů, byla obdobná, „jste Poláci, tak ať vás krmí Poláci“. Samozřejmě vše provázal

²³ APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. s. 367.

chaos. „Propuštění Poláci jezdili vlakem po Rusku a hledali svojí armádu. Lidé dostávali k obědu ovesnou polévku se slanou rybou, večer dvě tři lžice nějaké kaše, čaj vypadal jako hnědá břečka. Chléb byl ze studeného skladu a na bochníky se používala pila. Když začaly těžké mrazy, do čtyřiceti stupňů se ještě pracovalo. Mnozí nedokážou vysvětlit, jak mohli při čtyřiceti stupních pracovat až šestnáct hodin venku. Při čtyřiceti stupních se mění vydechnutý vzduch v páru, která skřípavě hvízdá, jako když se čistí kotle lokomotivy. Chvilí pára nemizí a jako by se zastavila ve vzduchu. Hrůza. Všechn organismus je napnut do krajnosti ve snaze nepodlehout slabosti. Stačí, aby zeslábla vůle, celým tělem pronikne strašná zima, člověk chce všeho nechat a.... Těžko říci, co to znamená a... Schovat se někde, ale není kde. Kromě toho, kolem jsou ozbrojení strážci. Eskorta má teplé pláště, jim mráz nevadí. Takže jediná záchrana je neustálý pohyb, úporně se mrazu bránit. Na vytrvalosti a síle vůle závisí, jestli tento zápas skončí vítězně nebo porážkou. Porážka se rovná smrti. Při jednačtyřiceti nebo dvačtyřiceti se do práce nešlo. Tady někteří autoři ve svých vzpomínkách silně zveličují, když uvádějí div ne až padesát, nebo dokonce šedesát stupňů. To není pravda.²⁴

Poprvé jsem viděl, jak z tábora přivedli strážní na porub nějakého odmítače (odmítajícího jít do práce) jenom ve spodkách a nechali ho stát na mrazu. Potom jsem viděl koně, jak ho někam vedli, kterému umrzlo pohlaví (obalili mu ho pytlou). To byla zvláštní podívaná. Příšerných scén byla samozřejmě spousta a byly pokusy vyličit je obrazem. Jenže zachytit v knižní ilustraci drama je velice těžké, škleb se může snadno zvrhnout v karikaturu.

Naleziště Mald'ak, mělo zřejmě potíže s plněním plánu. Pracovní den byl prodloužen na šestnáct hodin. Týkalo se to i noční směny. Pamatuji si, jak jsme ráno byli na porubu, pořád ještě s eskortou, ale nikdo už nepracoval, všichni seděli, každý, kde se dalo. Tenkrát jsem prvně viděl polární záři. Ze všech stran na obzoru vyšlehávalo zezdola nahoru světlo a pod nebeskou bránou vířilo v podivném kolotoči. Chvilí jsem byl ještě schopen se kochat podivnou podívanou. Ale potom jsem postupně otupěl. Začal boj o život. Hlásil se hlad. Po těžké práci jídlo zjevně nestačilo. Tenkrát jsem se divil: proč musí Dalstroj šetřit na našem jídle, vždyť přece těžíme zlato? Vždyť to zlato, bylo úplně zadarmo! Při dostatečném jídle se mohla těžba ještě zvýšit. Ale fungovala primitivní „zásada“: vězni nesmějí dostávat moc jídla, protože přece musejí pociťovat trest. Už jsem začal ztrácet chlapskou hrdost a nestyděl jsem se sbírat zbytky z kuchyně mezi odpadky na táborovém smetišti, ty hned zmrzly, nehrozila žádná nákaza. Začalo

²⁴ BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. s. 307.

se umírat. Na sopce začal vyrůstat hřbitov s velice mělkými hroby, takže na jaře bylo vidět kusy těl, které trčely z hrobů.

Nevydrželi ani koně, mrtvé koně (když z nich předtím stáhli kůži) také odváželi na nějakou sopku. A pak se jednou někteří z naší brigády rozhodli, že zdechlou koninu ukradneme, což jsme také udělali. Při návratu večer jsme maso naházeli do nejbližšího šurfu, abychom ho, až bude příležitost, pronesli přes strážnici do tábora. Pronesli jsme ho. Začali jsme vařit, s chutí ho snědli, ale pak nás zavolali na strážnici, kde nás náčelníci začali obviňovat div, že ne ze zločinu, za který bychom měli dostat, ještě dodatečný flastr. Zvláště mne, jako inteligenta, všelijak uráželi a ponižovali. Ale už jsem byl otupělí a na nic nereagoval. Myslel jsem na jediné: „vydržím to ještě, nebo už ne“? To mi dodávalo sílu, kterou, jak jsem potom četl, neměl v osmatřicátém Osip Emiljevič Mandelšam a to způsobilo jeho tragický konec...²⁵

Jistě byl o deset let starší než já a navíc těžce nemocen (jak jsem se mnohem později dozvěděl, nevydržel tábor ani Gustav Gustavovi Špet). Místo jeho smrti je také neznámé.

Trochu lepší náladu jsem dostal, když Morozovovu brigádu převedli z výkopových prací na obsluhu bojlerů. Bojlery byly obrovské „samovary“, které vyráběly páru vháněnou do hadic k vrtačkám. S dlouhými nástavci na hadicích se zavrtávali do skály bóry. Aby bylo dost páry spotřeboval bojler hodně dříví a vody, ale s jedním i druhým to na Mald'aku bylo špatné. Jestli na vrcholcích sopek ještě zbyla nějaká tajga, pak stejně nebylo jen tak, nařezat tam suché dřevo a dotáhnout ho k bojlerům. A říčka Mald'ak v zimě byla skrz naskrz zamrzlá a do bojlerů jsme vozili led.

S ledem to nejprve bylo dobré. Náš bojler stál nedaleko malé zamrzlé zátoky, ve které byla spousta ledu. Bojler obsluhovali dva starší chlapi, kteří, když viděli, že já a můj part'ák se snažíme, aby led pořád stačil, dovolili nám, abychom se v pauze ohřívání u kotle. Mně nejvíce ze všeho trpěl mrazem nos. Vymyslel jsem si kožešinový nástavec, ale moc nepomáhal. Od té kruté zimy v osmatřicátém mám chronicky nastydlý nos. Gruzínek, trpěl nepředstavitelně. Celou tvář a zápěstí mu pokrývaly krvácející jizvy. Byl to báječný a poctivý chlap a jen podle jeho smutných očí a těžkého vzdychání jsem cítil, jak špatně snáší mráz. Byl silnější než já a pracovalo se nám spolu dobře. Chodili jsme na noční směnu. Bylo vidět, jak se nad nalezištěm převaluje kouř z komínů boilerů a ze všech stran se neustále neslo srdcervoucí volání: „Vodu! Led!“

²⁵ BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. s. 308.

To znamenalo, že boilerům nestačila voda. Brzy jsme se i my s Gugulou ocitli v zoufalé situaci: všechen led na řece v nejbližším okolí jsme už vysekali. Chtít nahradit led sněhem nemělo smysl, sněhová příkrývka kolem, byla tenká a dávno rozdupaná. Občas jsme nabrali něco v některém šuftu, kde byla voda, ale i to bylo za chvíli pryč. Nevím, jak by to skončilo, kdyby nás nepřevodli na přípravu dřeva pro boilery. Pro dřevo, to znamená, suché modřínové kmeny, jsme museli na vrcholky ostatních sopek, protože dole už bylo všechno vyrubáno. I když sopky nejsou strmé, stejně stoupat na jejich vrcholky rovnou (to znamená ne klikatě nebo serpentínami) nebylo při naší zesláblosti snadné.

Lehčí bylo běžet dolů, protože dřevo, které jsme táhli za sebou a to nás zpomalovalo. V zimní tajze bylo moc hezky. Udělali jsme si oheň a postupně jsme se ohřívali. Při pohledu do planoucího ohně se člověka zmocňovala šílená otupělost, tak asi se na oheň dívají zvířata. To srovnání se zvířetem mne napadlo právě tam v Mald'acké tajze, když jsme tahali dřevo. Je to zvláštní, jak jsem si ten pocit zapamatoval, přestože uplynulo už téměř padesát let! Ano, byli jsme tenkrát, když ne zvířata, tak polozvířata...²⁶ Citace, které jsem použil z knihy Vladimíra Bystrova jsou převzaty z knihy „Z hlubokosti volající“ od autora:

Georgij Karlovič Vagner se narodil v roce 1908 ve Spassku v Rjazaňské gubernii. Byl historikem umění. V lednu 1937 byl zatčen a v létě téhož roku odsouzen k pěti letům pobytu v nápravně- výchovném táboře. Trest vykonával na Kolymě v táboře Sevvostlagu u zlatonosného naleziště Mald'ák. V roce 1938 byl znovu vyslýchán a po věznění v Chytynnachu převezen do tábora Nižnij Chatyngnach.

V roce 1942 byl propuštěn s příkázáním pobytu v oblasti Kolymy. V roce 1947 se vrátil do Rjazaně. V roce 1949 byl znovu zatčen a odsouzen do vyhnanství v Krasnojarském kraji. Pracoval nejprve jako nakladač a později v geologickém průzkumu. Po Stalinově smrti v roce 1953 byl propuštěn a žil v Moskvě. Pracoval v Archeologickém ústavu akademie věd SSSR a zabýval se starým ruským uměním. V roce 1980 byl vyznamenán Zlatou medailí Akademie umění SSSR a v roce 1983 mu byla udělena Státní cena SSSR, zemřel v roce 1995.²⁷ Místo, kde autor tohoto díla žil a pracoval jako trestanec, byl tak zvaný **Mald'ák**. Byl trestanci nazýván podle stejnojmenného přítoku řeky Berelech na severovýchodní Sibiři.

²⁶ BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. s. 307-308.

²⁷ BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. s. 308.

Na Dálném východě, na severozápadě Madanské oblasti asi 650km od Magadanu, v dnešním Susumanském okrese severně od Susumanu, pracovali vězni na zdejším rozsáhlém zlatonosném nalezišti. Těžba byla zahájena na přelomu let 1937 a 1938. Tábor tvořilo deset polních stanů, každý pro padesát až šedesát vězňů a za plotem z ostnatého drátu několik dřevěných baráků pro ozbrojený dozor. První vězni byli do Mald'áku převezeni z táborů 8.3.1937. Většinou to byli kontrarevolucionáři. Nepříznivé přírodní podmínky a špatné pracovní zabezpečení způsobovaly vysokou úmrtnost a vězni se často bouřili. Pak následovaly zastrášovací popravy několika tisíc odsouzených. V pozdějších letech zde byly objeveny masové hroby.²⁸

V zájmu objektivit je nutné uvést i takové příklady, kdy člověk Rus, nebyl za svoji domnělou činnost pro nepřítele, ať už vnitřního nebo zahraničního, pronásledován a nebo popraven. Skupinou pronásledovaných v Sovětském svazu byli vojáci z povolání a jedním z těch, kteří měli to štěstí a pronásledování a věznění přežili byl **generálmajor A. V. Bondovskij**. Narodil se v Penské gubernii. Od srpna 1915 do prosince 1917 sloužil v carské armádě a do Rudé armády vstoupil v době, kdy organizovala své první pravidelné jednotky. Svou odvahu prokázal v bojích za ruské občanské války, v roce 1919 byl raněn. Mezi válkami byl několikrát vyznamenán, v roce 1936 také řádem Rudé hvězdy v roce 1938 získal za úspěšnou službu pamětní medaili „20let RKKA“.

Když začala II. světová válka, generálmajor Bondovskij velel 85. střelecké divizi 4. střeleckého sboru, jenž byl podřízen 3. armádě Západního frontu. Bondovského divize a mateřský sbor bránily sektor státní hranice západně od Brodná na severním křídle Bělostockého výběžku. Německá ofenziva divizi doslova smetla a divize byla obklíčena v okolí Volkovyska. Spolu s dalšími jednotkami Západního frontu se pokoušela o zoufalé a nekoordinované útoky, aby z obklíčení unikla na východ. Bondovskij 5. července 1941 zcela ztratil možnost velet a řídit podřízené jednotky, ale stále se snažil organizovat nějakou obranu proti postupujícím Němcům. Když nakonec pochopil, že jakýkoli odpor je již zbytečný, se pěti dalšími vojáky v obklíčení převlékli do civilních šatů a 17.července 1941 se po polních cestách vydali k východu za ustupující sovětskou frontou. Jejich pokus o únik byl ale bezvýsledný, neboť fronta ustupovala rychleji, než dokázali jít.

²⁸ BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. s. 306.

Vyčerpaného generála a jeho společníky, nakonec Němci dopadli 21. června u vesnice Milejevka. Nevěděli však, že Bondovskij je generálem Rudé armády. Když pak 26. června nepoznán pochodoval v dlouhém zástupu sovětských zajatců, vybrali si generál Bondovskij a poručík Linov vhodnou chvíli a utekli do lesa u Dubinky. Útrapám dvou uprchlých zajatců však ještě nebyl konec. Při pokusu o překonání řeky Desna u Kološina němečtí vojáci Bondovského znovu zajali, ale opět nevěděli kdo je. Tentokrát strávil generál v zajetí jen několik hodin. Pak utekl stejným způsobem jako minule. Znovu se plahočil nepřátelským týlem, pěšky občas sám, občas s vojáky, kteří hledali bezpečnou cestu do sovětských linií. Po týdnech putování, podél hlavních cest konečně 21. října poblíž Kurska našel sovětskou jednotku. Byl to 333. střelecký pluk 6. střelecké divize 13. armády. Generál byl okamžitě vyslechnut důstojníky kontrarozvědky zvláštního oddělení 6. střelecké divize. Vyšetřování trvalo do 23. prosince 1941 a důkladně se zabývalo veškerou jeho činností od počátku války. Vyšetřování neodhalilo na Bondovského žádné kompromitující důkazy a kontrarozvědka 13. armády tedy rozhodla, že jej nepředá vyšším zvláštním oddělením k dalšímu vyšetřování. Generál byl 28. prosince předán k dispozici vojenské radě Jihozápadního frontu. Agenti zvláštního oddělení nechali vojenskou radu, aby generála umístila dle vlastního uvážení. Neopomněli však radu upozornit, aby při tom měla na mysli, že generál byl krátce v nepřátelských rukou. Nadřízené velitelské orgány, tak jako v případě dalších důstojníků, kteří unikli z německého zajetí, na něho až do konce války hleděly s nejvyšší podezřívavostí a často velmi negativně. Panovala neustálá obava, že tito důstojníci byli prozrazeni a že je německá zpravodajská služba naverbovala jako agenty.

Počátkem února 1942 odeslala rada Jihozápadního frontu Bondovského na Hlavní kádrovou správu Lidového komisariátu obrany Moskvy. Když dorazil, GUK usoudila, že bude lépe využít generála ne jako velitele bojové jednotky, ale spíš jako instruktora. Proto se počátkem dubna 1942 bývalý velitel divize stal starším instruktorem ve vyšší škole pěší taktiky v kurzech pro zdokonalování vyššího velitelského sboru, kde o taktice přednášel důstojníkům pěchoty. Na konci listopadu 1943 už si GUK byla jista Bondovského oddaností a bylo proto možné vrátit jej na velitelské místo. Byl přeložen k Běloruskému frontu, kde se stal zástupcem velitele 121. střeleckého sboru. Od této doby se začaly množit generálovy bojové úspěchy. Během války byl vyznamenán řádem Rudé hvězdy, řádem Rudého praporu a Leninovým řádem.

Po skončení války se stal starším instruktorem. Po odchodu do výslužby ze zdravotních důvodů mu zůstalo právo nosit uniformu.²⁹ Vše co se dělo se nedá popsat, tato doba bude vždycky patřit k temným stránkám dějin lidstva. Maršál G. K. Žukov to vyjádřil slovy: „Vyhrnuli si rukávy a se sekerou v ruce stínali hlavy...Jako dobytek, podle seznamu je vyřizovali: tolik a tolik býků, tolik a tolik krav a ovcí...Kdyby lid věděl, že jim z rukou kape nevinná krev, vítal by je nikoliv potleskem ale kamením.“³⁰

²⁹ MASLOV, A. *Zajatí sovětské generálové : osud sovětských generálů zajatých Němci v letech 1941-1945*. Přel. V. Fuksa. Praha : BB art, 2004. s. 219-221.

³⁰ JAKOVLEV, A. *Rusko plné křížů*. Brno : Doplněk, 2008. s. 12.

12 KONEC VÁLKY, BILANCOVÁNÍ A NOVÉ NADĚJE

Zdálo by se logické, že po těch všech útrapách, které sebou konflikt jakým je válka přináší, budou mít lidé jiné starosti, že se začne znova a bez chyb, které se v nedávné minulosti dělaly. Ale ne v SSSR, tam už v létě 1945 zase fungovalo 43 speciálních táborů a 26 prověřkových a rozříd'ovacích táborů. Na území poraženého Německa a dalších zemí východní Evropy bylo v provozu dalších 74 prověřkových a rozříd'ovacích táborů a 22 sběrných středisek. Koncem roku 1945 prošlo touto sítí 800.000 lidí. Šesti speciálními záložními divizemi prošlo ještě 1.230.000 osob.

Ti všichni byli během prověrek a po nich, nuceni k nejtěžším pracím. Tři měsíce po skončení Velké vlastenecké války, 18. 8.1945, bylo vydáno rozhodnutí Státního výboru obrany č.9871s, které upravovalo nové vztahy moci k bývalým sovětským válečným zajatcům a civilním repatriantům. Teď museli projít prověrkou a rozříděním do soustavy pracovních praporů lidového komisariátu obrany, samozřejmě s povinností účastnit se těžkých prací. Pracovními prapory prošlo přibližně půldruhého milionu lidí, mezi nimi 600.000 bývalých válečných zajatců.

Ostatní byli civilní repatrianti odvodového věku. Zároveň bylo přijato rozhodnutí o vyhnanství na šest let pro ty, kteří byli odhaleni během třídění vlasovců a také pro civilisty, kteří sloužili v německých ozbrojených silách a u policie. Celkem 145.000 lidí. Vedení SSSR nedělalo žádný rozdíl mezi vlasovci a bývalými válečnými zajatci. Obojí byli vypovídáni na Dálný Sever, na východní Sibiř, do Kazachstánu, do vzdálených a zhoubných míst. Podle výsledků nekonečných prověrek byli mnozí bývalí váleční zajatci a civilní repatrianti odsouzeni jako přísluhovači a němečtí agenti jenom za to, že v hitlerovských táborech plnili povinnosti lékařů, sanitářů, překladatelů, kuchařů a vykonávali další práce spojené s obsluhou válečných zajatců. Byli apriorně považováni za osoby napojené na německé rozvědné a trestně činné orgány. Ti, kteří byli bezděky osvobozeni spojeneckými vojsky, pokládali za možné agenty západních rozvědek.

Prověrky trvaly celá léta, vedení nespěchalo, protože zvláštní tábory a pracovní prapory představovaly bezplatnou pracovní sílu plně srovnatelnou s těmi, jež poskytovaly gulagy. Výplaty šly na konto NKVD. To co zbylo, připadalo na různé účely, jako daně a půjčky. Za práci v dole zůstalo člověku z 500 rublů necelých 100, přesně tolik, kolik povoloval vnitřní řád.³¹ Stalinova smrt změnila na jejich údělu jen

³¹ JAKOVLEV. A. *Rusko plné křížů*. Brno : Doplněk, 2008. s. 155-156.

málo. Co víc, v roce 1955, deset let po válce, se největší funkcionáři k problematice válečných zajatců vrátili. Nikoliv ovšem z milosrdenství, ale z jiného důvodu. Šlo o to, že předseda KGB Serov podal ÚV KSSS zprávu, že „navrátivší se“ bývalí váleční zajatci, mohou být využíváni jako bojové síly v příští válce vedené proti SSSR.³²

³² JAKOVLEV. A. *Rusko plné křížů*. Brno : Doplněk, 2008. s. 157

ZÁVĚR

Nelze pochopit a budeme se pořád ptát proč a jak je možné, že někteří lidé přežívají a jiní musejí zemřít. Nelze se z touto skutečností vyrovnat a ani jí pochopit. Prostě je to tak dané. A Solovecké ostrovy, Gulag, koncentrační tábory po celém světě jsou toho dokladem. A historie se opakuje a lidé se pohoršují a děsí a pak si do svého čela zvolí člověka, který dobře hájí jejich zájmy, ať se jedná o obecnou cestu, nebo národní zájmy. Utvrdí ho v dojmu, že věci dělá dobře a on je pak omezí na svobodě a nebo popraví všechny své odpůrce. A křivdy se nabalují a pak se zapomene na tu malichernou zápletku a národy jdou do bitev a do válek, kde zase hájí své zájmy. A i když žijeme v jednadvacátém století, příliš mnoho se nezměnilo, jen máme to štěstí, že nejsme na „řadě“.

Pro Rusko byla situace v době Říjnové revoluce o to složitější, že to za vlády cara byl nepřilíš prosperující stát s feudálním zřízením. A ve světě v té době už byl vyspělý kapitalismus, který prosperoval. Nabízet lidem po revoluci zase jenom bídu a hlad bylo nemyslitelné. Pracovní tábory, které se staly nedílnou součástí státního systému, ovlivňovaly postupem času stále větší procento lidí, usměrňovaly jejich život. Byly to jakési pomyslné motory, které nebyly vidět, ale hýbaly s celou společností, s celým Sovětským svazem za cenu utrpení a smrti statisíců lidí a dalších milionů postižených rodin. Sovětský svaz získal valuty na nákup technologií, měl dřevo na vývoz, nerostné bohatství, které by jinak, než za cenu utrpení, nezískal. A nakonec represivní systém pomocí represivních kampaní, násilného přemístování celých národů pohltil sám sebe a své strůjce také. Tuto nálepku se nepodaří sejmout ani dalším generacím.

Vždy si budeme spojovat Sovětský svaz s násilím na lidech, s utrpením, které museli prožít. I dnes, když se řekne Sibiř, nikomu se nevybaví nedotčená příroda, krásné lesy a jistě mnoho jiného krásného co tam určitě je, ale každý si vybaví a představí lágry a smrt. A i dnes nástupnický stát Rusko, které ztratilo a ztrácí pozici supervelmoci, se snaží ze všech sil a i za cenu nových hrozeb, zejména vojenského charakteru, svoji pozici posílit. Snaží se držet a orientovat politiku svých sousedů na Moskvu, nechce pustit pokrokový a otevřený svět ke svým hranicím, neustále chce mít obal kolem svého území, na kterém by se odehrával budoucí konflikt. I naše země patřila k pomyslnému obalu a ochraně zájmů Sovětského imperia.

Ze sovětské zkušenosti je vidět, že jiné smýšlení má mnoho podob. Na jednom pólu jsou tvůrci, myslitelé a umělci, významné osoby. Na druhém jsou místní hledači

pravdy. Takoví jsou v každé zemi v každém městě, v každé vesnici, každé obci. Pro vedoucí funkcionáře jsou to lidé velice nepohodlní. K pronásledované vrstvě jinak smýšlejících zahrnovalo KGB (nebo STB je to úplně jedno, jak se represivní složka státu jmenovala) občansky aktivní osoby s významnými schopnostmi a znalostmi a mravním kreditem. Takže politika šikanování byla namířena nejen proti svobodomyšlným spisovatelům, umělcům, vědcům, proti tvůrčím intelektuálům vůbec, ale také proti všem samostatným, iniciativním svébytným a hledajícím. Hon na svobodomyšlnost, tak jako represivní politika obecně, silně zdeformovala náš národní charakter a společenské vědomí. Rozmohla se lhostejnost, pasivita, dvojí morálka. Rozpadly se společenské vztahy.³³ Pomalu se tohoto břemene zbavujeme a není to lehké a i my, díky kombinacím a intrikám dua E. Beneš – J. Masaryk (který si s komunisty nejen zavládl ale i zaléтал) z let 1941 - 1948, které daly základ spojení „Na věčné časy“, máme nálepku Východního bloku a bude trvat dlouho, než se nám podaří obavy našich dnešních partnerů rozptýlit. Abychom tak učinili, vrháme se do náruče USA stejně jako padali Stalinovi kolem krku dva shora uvedení státníci. Na odpověď, jak to dopadne nám již odpověděla historie.

³³ JAKOVLEV. A. *Rusko plné křížů*. Brno : Doplněk, 2008. s. 137.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. APPLEBAUM, A. *Gulag - historie*. Praha : BETA, 2004. 608 s. IBSN 80-7306-152-X.
2. BYSTROV, V. *Průvodce říší zla*. Praha : Academia, 2006. 747 s. IBSN 80-200-1482-9.
3. BULLOK, A. *Hitler a Stalin*. Plzeň : Mustang, 1995. 1331 s. IBSN 80-85831-51-1.
4. HERLING, G. *Jiný svět*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. 258 s. IBSN 80-852441-71-4.
5. JAKOVLEV, A. *Rusko plné křížů*. Brno : Doplněk, 2008. 200 s. IBSN 978-80-7239-211-7.
6. MASLOV, A. *Zajatí sovětští generálové: osud sovětských generálů zajatých Němci v letech 1941 - 1945*. Přel. V. Fuksa. Praha : BB art., 2004. 351 s. IBSN 80-7341-372-8.
7. ROSSI, J. *Útržky životů*. Praha : Paseka, 1999. 268 s. IBSN 80-7185-251-1.
8. SOLŽENICIN, A. *Jeden den Ivana Děnisoviče*. Praha : Academia, 2006. 354 s. IBSN 80-200-0834-9.
9. ŠALAMOV, V. *Kolymské povídky*. Praha : Mladá Fronta, 1995. 255 s. IBSN 80-204-0516-X.
10. ŠTAJNER, K. *7000 dní na Sibiři*. Praha : Naše vojsko, 2000. 199 s. IBSN 80-7277-315-1.

Elektronické zdroje

1. *Alexandr Isajevič Solženicyn* [online]. 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.ruskodnes.cz>>.
2. *Stavba Panamského průplavu* [online]. 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.panamskýprůplav.cz>>.

SEZNAM ZKRATEK

GULAG: *Glavnoje upravlenije lagerej* (Hlavní správa táborů).

BOLŠEVIK: Příslušník radikální frakce Ruské sociálně demokratické strany, která se pod Leninovým vedením přetransformovala v roce 1918 na Ruskou komunistickou stranu.

ČEKA: *Črezvyščajnaja komissija po borbe s kontrrevoluciej i sabotazem*. Původně komise pro boj s kontrarevolucí, později tajná policie.

GPU: *Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije* (Tajná policie nástupce ČEKY).

OGPU: *Objediňonnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije* (Sjednocená státní politická-policejní správa).(Tajná policie ve třicátých letech a nástupce GPU)

MVD: *Ministerstvo vnuternnich děl* (Ministerstvo vnitra, policie a organizace zabývající se vězněním a pracovními prapory a tábory).

SLON: *Severnyje lagerja osobogo naznačenija* (První tábory zvláštního určení pro politické vězně).

KOLYMA: Jedná se o oblast kolem řeky Kolymy. Místo z nejhustší sítí pracovních táborů v SSSR.

KULAK: V létech kolektivizace 1930-1933, bylo takto označeno a uvězněno více než dva miliony rolníků, kteří odmítli společné hospodaření a odevzdání své půdy.

ZEK: *Zaključonyj* (Vězeň)

KOLEKTIVIZACE: Jednalo se o systémové nařízení, které mělo přimět rolníky, aby odevzdali půdu do kolchozů, kde na ní budou společně hospodařit. Toto nařízení mělo zlepšit zásobování obyvatelstva potravinami, mělo zajistit jejich lepší využití a rovnoměrnější přerozdělení. Experiment se nezdařil a kolektivizace připravila miliony lidí o majetek, svobodu a byla jedním z důvodů velkého hladomoru, při kterém zemřelo více než sedm milionů lidí, zejména na Ukrajině.

ZEMLJANKA: Díra vykopaná do země, která sloužila jako obydlí.

ZÓNA: Oplocený prostor. např. pracovní nebo koncentrační tábor.

LAGPUNKT: Nejmenší místo v táboře. (Nástupní prostor).

MOPR: Organizace pro pomoc vězňům vězněných v kapitalistické společnosti.(Ruská reakce na zahraniční aktivity v porušování lidských práv).

GUK: Hlavní politická správa.

OGPU: Sjednocená státní politická správa.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I Pohled na Solovecký ostrov přes zátok

Příloha č. II Solovecký klášter

Příloha č. III Velký Zajacký ostrov

Příloha č. IV Pohled z Velkého Zajackého ostrova

Příloha č. V Solovecký klášter

ABSTRAKT

NOVÁK, P. *Solovecké ostrovy a političtí vězni /S přihlédnutím k ruským tradicím/ : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2010. 56 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr.Jiří Korostenski CSc.

Klíčová slova: gulag, vězení, represe, perzekuce, nucené práce, internace, vystěhování, kulak, válka, hladomor, instituce, výslech, nátlak, bezpráví.

Bakalářská práce o Soloveckých ostrovech analyzuje prostředí táborů a represivní činnost orgánů státní moci NKVD, OGPU, MVD a KGB a hlavní politická správa SSSR. Tábory Gulagu byly organickou součástí státního systému a zajišťovaly levné pracovní síly pro různá národohospodářská odvětví Sovětského svazu. Jakékoli srovnání z čímsi obdobným není možné. Pokusil jsem se o určitou posloupnost s ohledem na ruské tradice od dob vlády Petra Velikého, přes Lenina a Stalina a má analýza poměrů končí po druhé světové válce. Vycházel jsem z informací, které jsou dostupné v knihách a na internetu. A nám, kteří máme to štěstí a touto zkušeností jsme si neprošli, nezbyvá jen doufat, že nás a ani naše potomky nic podobného nečeká.

ABSTRACT

This bachelors work about the Solowski Islands analyses the environment of prisoner's camps and repressive actions of state authority such as NKVD,OGPU,MVD and KGB and the main political power of the Soviet Union.The Gulag camps were an organic part of the state systém and ensured cheap labour power for many national economic areas of the Soviet Union.Any comparison to anything similar is impossible.I have tried to show a certain succession based on the Russian traditions from the time of Peter the Great,through Lenin to Stalin and my conditions analysis ends by the Sekond World War.I have collected information available form literature and the internet.My conclusion is that we,who have been lucky enough not to have such experiences,can only hope that nothing like this will ever happen to us or our offspring.